

LESGEVEN OVER (ON)GEWENST SEKSUEEL GEDRAG IN HET HOGER BEROEPSONDERWIJS.

"Ik vind toch wel dat wij als docenten daarin studenten moeten prikkelen en op een HBO-niveau naar seksualiteit moeten kijken"

Afstudeeronderzoek
Naam: Bregje van den Berselaar
Studentennummer: 2051625
Datum: 01-06-2015
Academie Sociale Studies 's Hertogenbosch
Studie: Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Opdrachtgever: Expertisecentrum Veiligheid, Avans Hogeschool
Docent begeleider: Maria Kennis
Email: mce.kennis@avans.nl

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek van Bregje van den Bersselaar voor de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening bij Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch.

Ik ben Bregje van den Bersselaar en studeer Maatschappelijk Werk en Dienstverlening op Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch. Aan het eind van het derde leerjaar viel mijn oog op de vacature voor een afstudeer opdracht bij het Expertisecentrum Veiligheid. De opdracht was om te gaan onderzoeken wat docenten op Avans Hogeschool, Sociale Studies (Breda en 's-Hertogenbosch) nodig hebben om adequaat les te kunnen geven over (on)gewenst seksueel gedrag. Samen met studente Irma van der Heijden, van Avans Hogeschool Breda voor de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening ben ik aan de slag gegaan om een antwoord te kunnen geven op deze opdracht. Irma heeft haar onderzoek gericht op de docenten van Avans 's-Hertogenbosch en ik heb mijn onderzoek gericht op de docenten van Avans Breda. Alhoewel Irma en ik allebei een individueel afstudeerrapport maken hebben we geprobeerd zoveel mogelijk samen te werken en daarom zijn we samen tot een beroepsproduct gekomen, die we tijdens een lunchlezing 21-05-2015 voor het eerst samen hebben gepresenteerd.

Daarnaast heb ik tijdens mijn afstudeer onderzoek een aantal inspirerende én kundige personen ontmoet, die ik middels dit voorwoord graag wil bedanken.

Anne Boer; Anne Boer was mijn opdrachtgever namens het Expertisecentrum Veiligheid, middels haar kennis en kunde heeft ze mij kunnen inspireren tot dit mooie eindrapport. Tevens heb ik veel geleerd van haar kritische houding en de goede reflectie die ik daarbij heb mogen ontvangen.

Marie-José Geenen; Marie-José was zowel opdrachtgever namens het Expertisecentrum Veiligheid, als coach van de Q-methodologie. Door de kennis en kunde van Marie-José tijdens de workshops heb ik gebruik kunnen maken van Q-methodologie en dit kunnen toepassen in mijn eindrapport.

Maria Kennis; Maria was mijn afstudeerbegeleider, Maria heeft mij door het hele proces van afstuderen heen geholpen, heeft mij met haar kennis en kunde van het afstuderen geleerd dat ik kritisch moet blijven kijken. Daarnaast heeft Maria mij geholpen met al mijn vragen rondom de Q-methodologie gedurende het uitvoeren van het onderzoek.

Daarnaast wil ik alle docenten van Sociale Studies Breda bedanken die als respondenten hebben willen mee werken aan mijn onderzoek. Het enthousiasme waarmee jullie mijn vragen beantwoorden en de inspirerende woorden en aanvullingen die jullie hadden rondom mijn onderzoek hebben gemaakt dat ik diepgang heb kunnen verwezenlijken en mijn professionele blik heb kunnen verruimen.

Ik hoop dat ik de lezer kan inspireren met het lezen van dit onderzoek.

Groeten,

Bregje van den Bersselaar

Samenvatting

In het kader van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan Avans Hogeschool te 's-Hertogenbosch heeft een onderzoek plaatsgevonden bij het Expertisecentrum Veiligheid. Het doel van het onderzoek was om inzicht te creëren in welke belangen docenten persoonlijk hechten aan het bespreekbaar maken van seksualiteit tijdens de les. Naar aanleiding van de resultaten uit onderzoek van Commissie Samson is gebleken dat er behoefte is bij professionals om seksueel (on)gewenst gedrag bespreekbaar te maken en hierop in te kunnen spelen. Om hierop in te kunnen spelen zullen professionals en beginnend professionals hierin opgeleid moeten worden. De volgende Q-probleemstelling is hieruit voort gekomen:

"Waar hechten HBO docenten persoonlijk belang aan om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag?"

Voor dit onderzoek is gekozen om gebruik te maken van Q-methodologie, dit om de subjectiviteit en ervaringen van de doelgroep centraal te stellen met als doel om de voornaamste meningen en houdingen over het onderwerp in beeld te brengen (Jedeloo & Staa, 2009). In dit onderzoek wordt ingezoomd op fase 1 en 2 van de Q-methodologie namelijk: Het bepalen van de Q-concourse en het samenstellen van de Q-set. Voor het samenstellen van de Q-set is gekozen om kwalitatief onderzoek in de vorm van half gestructureerde interviews met 6 docenten van Avans Hogeschool Breda, Sociale Studies uit te voeren. Tijdens de interviews stonden de meningen en ervaringen van de docenten centraal. Door middel van literatuuronderzoek is er dieper ingegaan op professionalisering van docenten, gewenst en ongewenst seksueel gedrag binnen het Vlaggensysteem, bestaande competenties die docenten nodig hebben om les te geven over seksualiteit en handelingsverlegenheid.

Dit heeft geleid tot de volgende resultaten en conclusies van het onderzoek. Seksualiteit moet meer aandacht krijgen in het onderwijs, docenten hebben de volgende competenties nodig om adequaat les te kunnen geven over seksualiteit; een veilige sfeer in de klas, een goede band met de klas, een groepsdynamisch overzicht, kennis over het onderwerp, een open houding en een open houding. Daarnaast komt naar voren dat de respondenten geen handelingsverlegenheid ervaren rondom het lesgeven over seksualiteit, dit heeft te maken met het feit dat de docenten veel praktijk ervaring en ervaring in het lesgeven hebben. De docenten missen het onderwerp seksualiteit in het huidige curriculum en geven aan niet altijd voldoende op de hoogte zijn van elkaars expertise, waardoor het lastig is om elkaar om hulp te vragen.

Aan de hand van de conclusies zijn een aantal aanbevelingen geschreven: verder onderzoek, communicatie, het PLISSIT-model inzetten, een vaste plek in het curriculum en vaste aanspreekpunten. De belangrijkste aanbeveling, tot verder onderzoek is gepresenteerd middels de Q-set aan de beroepspraktijk.

Dit is een korte beschrijving van het afstudeeronderzoek. Verdere details zijn terug te vinden in de betreffende hoofdstukken van het onderzoek.

Inhoudsopgave

Voorwoord
Samenvatting
Inhoudsopgave

Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Organisatorisch context	7
1.1 Opdrachtgever	
1.2 De doelgroep	
Hoofdstuk 2: Aanleiding tot onderzoek	8
Hoofdstuk 3: Probleemanalyse & theoretisch kader	10
3.1 probleemanalyse	10
3.1.1 Historisch kader	10
3.1.2 De kern van het probleem	10
3.2 Theoretisch kader	11
3.2.1 Gewenst seksueel gedrag en ongewenst seksueel gedrag	11
3.2.2 Professionalisering	12
3.2.3 Competenties	12
3.2.4 Handelingsverlegenheid	14
3.2.5 Organisatorisch niveau	14
Hoofdstuk 4: Probleemstelling, doelstelling & deelvragen	16
4.1 Doelstelling	16
4.2 Q-probleemstelling	16
4.3 Verantwoording doelstelling & Q-probleemstelling	16
4.4 Deelvragen	16
4.5 Verantwoording deelvragen	17
4.6 Begripsafbakening	17
Hoofdstuk 5: Methoden	19
5.1 Q-methodologie; uitleg over Q-methodologie	19
5.2 verantwoording	19
5.3 Overige onderzoeksmethoden	20
5.3.1 kwalitatief onderzoek	20
5.3.2 literatuurstudie	20
5.5 Populatie	20
Hoofdstuk 6: Data-analyse	21
6.1 Onderwijs	21
6.2 Ervaringen	21
6.3 Competenties	22
6.4 werkomgeving	23
6.5 toekomst	24
Hoofdstuk 7: Conclusies	25
7.1 Deelconclusies	25
7.2 Eindconclusie	27
Hoofdstuk 8: Discussie	28
8.1 Betrouwbaarheid	28
8.2 Validiteit	28
8.3 Bruikbaarheid	28
Hoofdstuk 9: Aanbevelingen	29
9.1 Aanbeveling 1: verder onderzoek	29
9.2 Aanbeveling 2: Communicatie	29
9.3 Aanbeveling 3: Het PLISSIT-model	29
9.4 Aanbeveling 4: Een vaste plek in het curriculum	29
9.5 Aanbeveling 5: Vaste aanspreekpunten	29

Hoofdstuk 10: Beroepsproduct	30
10.1 Meerwaarde van de beroepspraktijk	30
10.2 Feedback vanuit de beroepspraktijk	30
10.3 Verantwoording overdracht	30
Hoofdstuk 11: Onderzoekende houding	32
Literatuurlijst	33
Bijlage A: operationalisatie interview	36
Bijlage B: Longlist	38
Bijlage C: Q-set	41
Bijlage D: Grid	43

Inleiding

In 2012 heeft de Commissie Samson onderzoek gedaan naar (on)gewenste seksualiteit in residentiële jeugdzorginstellingen. Uit dit onderzoek is gebleken dat beroepskrachten niet voldoende worden opgeleid rondom het thema seksualiteit. Daardoor kunnen beroepskrachten niet adequaat genoeg in spelen op (on)gewenst seksueel gedrag waardoor dit niet tot weinig verminderd wordt. Beginnend hulpverleners zullen opgeleid moeten worden om het thema seksualiteit bespreekbaar te maken, om zo het (on)gewenste seksuele gedrag in residentiële jeugdzorg instellingen te verminderen.

In het kader van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening heeft dit afstudeeronderzoek plaats gevonden in opdracht van het Expertisecentrum Veiligheid op Avans Hogeschool.

Dit onderzoek gaat een antwoord geven op de volgende

Q-probleemstelling:

"Waar hechten HBO docenten persoonlijk belang aan om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag?"

Het doel van dit onderzoek is het onderzoeken welke competenties docenten van Avans Hogeschool Sociale Studies nodig hebben om adequaat les te kunnen geven over (on)gewenst seksueel gedrag. In het onderzoek wordt gebruik gemaakt van Q-methodologie. Ook wel Q-studie genoemd. Een Q-studie brengt het gehele spectrum van subjectiviteit rondom een thema in beeld. Het doel is om de voornaamste meningen of houdingen over een bepaald onderwerp in beeld te brengen (Jedelo & Staa, 2009). Voor het verzamelen van de data zijn er kwalitatieve interviews afgenomen bij docenten van Avans Hogeschool Breda, Sociale Studies.

In dit onderzoek wordt dieper ingegaan op het bepalen van de Q-concourse en het maken van de Q-set rondom de gestelde Q-probleemstelling. Doordat hier extra tijd en aandacht aan besteed wordt zal er in dit onderzoeksrapport een eerste antwoord gegeven worden op de Q-probleemstelling. Naar aanleiding van de Q-sort die volgend jaar plaats gaat vinden zal er een verder antwoord geformuleerd worden op de gestelde doelstelling. Er is gekozen voor een andere indeling dan gebruikelijk, omdat voor het bepalen van de Q-concourse het logischer was om eerst een literatuurstudie te doen en dat te vervolgen met de interviews.

Het onderzoeksrapport bestaat uit de volgende hoofdstukken:

Hoofdstuk 1: Organisatorisch context, een beschrijving over hoe de opdrachtgever en de doelgroep eruit ziet.

Hoofdstuk 2: Aanleiding tot onderzoek, hierin wordt het signaal en het dilemma beschreven rondom dit onderzoek

Hoofdstuk 3: Probleemanalyse en theoretisch kader, hier wordt de probleemanalyse in een breed perspectief uiteen gezet, gevolgd door een onderbouwd theoretisch kader rondom het onderwerp

Hoofdstuk 4: Doelstelling, probleemstelling, deelvragen en begripsafbakening, hier wordt duidelijk welk probleem onderzocht wordt en hoe de begrippen zijn afgebakend.

Hoofdstuk 5: Methoden, in dit hoofdstuk zijn de onderzoeksmethoden beschreven en onderbouwd.

Hoofdstuk 6: Data-analyse, in de data-analyse wordt de uitkomst van de half gestructureerde interviews beschreven.

Conclusies: hier worden conclusies getrokken en deelvragen beantwoord

Discussie en aanbevelingen: hier wordt gekeken in hoeverre het onderzoek valide is en worden aanbevelingen gedaan.

Beroepsproduct: hier wordt beschreven wat voor beroepsproduct de onderzoeker heeft gemaakt, en wat voor meerwaarde deze heeft voor de praktijk

Onderzoekende houding: in de onderzoekende houding wordt mijn houding als onderzoeker kritisch bekeken en beschreven

Hoofdstuk 1: Organisatorische context

In dit hoofdstuk is de organisatorische context uitgewerkt, om een helder beeld te creëren van de organisatie en de doelgroep in zijn context.

1.1. Opdrachtgever

De opdrachtgever voor dit onderzoek is het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool. De resultaten van het onderzoek zijn bedoeld voor het Expertisecentrum Veiligheid, zodat deze resultaten kunnen worden geïmplementeerd binnen Avans Hogeschool. Het doel hiervan is dat docenten dit in kunnen zetten binnen het onderwijs zodat de studenten beter opgeleid worden voor de beroepspraktijk.

Volgens Avans Hogeschool (2015) is veiligheid belangrijk binnen onze samenleving. Het Expertisecentrum houdt zich bezig met verschillende onderzoeken op het gebied van veiligheid. Hierbij wordt gezocht naar antwoorden op complexe veiligheidsvraagstukken. In 2012 heeft Commissie Samson een onderzoek gedaan naar seksueel misbruik in jeugdinstellingen.

Naar aanleiding van dit onderzoek is het Expertisecentrum Veiligheid een onderzoek gestart en wordt in de periode van 1 mei 2013 tot 1 mei 2017 het RAAK Pro-project: Gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg: Vlaggensysteem RJ uitgevoerd. Het RAAK Pro-project (2013) heeft twee belangrijke doelen waaraan gewerkt wordt. Dat zijn de handelingsverlegenheid van de professionals met betrekking tot seksualiteit terug dringen en het Vlaggensysteem inbedden bij professionals. De missie van het project is bij te dragen aan een gezonde seksuele ontwikkeling van jongeren binnen de residentiële jeugdzorg waardoor het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag afneemt (Raak PRO project, 2013)

Dit project is een samenwerking tussen Expertisecentrum Veiligheid, Movisie, TNO, Rutgers WPF en Accare. De opdrachtgever vanuit de organisatie is A. Boer.

1.2. De doelgroep

Dit onderzoek richt zich op de docenten van Avans Hogeschool Breda, binnen de opleiding Sociale Studies. Docenten helpen studenten zich voor te bereiden op de beroepspraktijk door middel van kennisoverdracht. Uit het onderzoek van Commissie Samson (2012) is gebleken dat er op dit moment nog niet voldoende activiteiten zijn ontwikkeld om docenten competent te maken over het lesgeven rondom seksualiteit. Dit onderwerp gaat een steeds grotere rol spelen voor de student als aankomend professional in de beroepspraktijk. Het Expertisecentrum Veiligheid (2014) vindt het belangrijk dat er activiteiten worden ontwikkeld om zowel studenten als docenten bekwaam te maken rondom het thema (on)gewenst seksueel gedrag. Het begrip (on)gewenst seksueel gedrag wordt in hoofdstuk 4.3 verder uiteen gezet.

In het vernieuwde addendum (Addendum betekent; aanvulling beroepscode jeugdzorg werker) Jeugdzorg Nederland (2013) wordt aandacht gevraagd voor het thema seksualiteit en de ontwikkeling van studenten rondom dit thema. Er wordt hier onder andere benoemd dat het belangrijk is dat studenten kennis vergaren over het onderwerp en dat ze hiermee leren om gaan. Ook is het belangrijk dat het bewustzijn rondom het probleem van seksueel (on)gewenst gedrag vergroot wordt. Commissie Samson heeft als een van zijn belangrijkste speerpunten het bevorderen van professionaliteit van werkers in de jeugdzorg. Hiervoor heeft de commissie aanbevelingen gedaan om zorg en aandacht te vragen, specifiek voor de jeugdzorg. Volgens de commissie zijn er twee belangrijke aandachtspunten voor de opleiding van professionals namelijk: Verplichte aandacht voor seksuele ontwikkeling en misbruik in alle opleidingen en dat alle professionals gecertificeerd moeten worden, waarbij permanente educatie wordt opgenomen via een puntensysteem (Augeo schrijft, 2012).

Hoofdstuk 2: Aanleiding tot onderzoek

In het onderstaande hoofdstuk wordt de aanleiding tot het onderzoek uiteen gezet, hierin wordt beschreven wat het signaal was om het onderzoek uit te voeren. En welk dilemma er bij dit onderzoek komt kijken.

In Nederland zijn ouders/opvoeders open over seksualiteit en het voorlichten over seksualiteit. Dit heeft voordelen want "openheid over seksualiteit, met elkaar praten over seks en grensoverschrijdend gedrag, kan bijdragen aan het voorkomen van grensoverschrijdende seksualiteit en aan een gezonde seksuele ontwikkeling waaronder het stimuleren van weerbaarheid bij kinderen" (Lünnemann, Six & Smit, 2012 p.62). Doordat veel kinderen al op jonge leeftijd seksuele voorlichting krijgen, zijn ze meer weerbaar als het gaat om (on)gewenst seksueel gedrag. Deze kinderen zullen dit eerder bespreken met hun ouders/opvoeders waardoor de kans op ongewenst seksueel gedrag verminderd wordt. Bij jongeren in residentiële jeugdinstanties gaat het voornamelijk om jongeren die op een leeftijd zijn waarop ze gaan experimenteren op het seksuele vlak. Deze jongeren zijn hier op dat moment kwetsbaarder voor en zullen dan eerder grensoverschrijdend gedrag laten zien (Movisie, 2014).

Binnen de residentiële jeugdzorg is de behoefte bij de professionals op de werkvloer om (gezond en grensoverschrijdend) seksueel gedrag van jongeren beter te kunnen signaleren en daar adequaat op te kunnen reageren. Dit omdat deze jongeren lang niet altijd weten wat gezond of ongezond gedrag is en het moeilijk is voor de professionals om daar op in te spelen.

Commissie Samson heeft in 2010 onderzoek gedaan naar signalen van seksueel misbruik van kinderen in de residentiële jeugdzorg en pleegzorg (Movisie, 2013). De jongeren in residentiële jeugdinstanties zijn een kwetsbare doelgroep. Het is belangrijk dat deze jongeren op een veilige manier hun seksualiteit leren ontwikkelen. Commissie Rouvoet - voormalig Commissie Samson- houdt toezicht op deze doelgroep en bewaakt de borging en implementatie van seksueel misbruik binnen de jeugdzorg. Volgens Jeugdzorg (2013) is de ontwikkeling van seksualiteit in de jeugdzorg een beladen onderwerp. Er is sprake van een tekort aan kennis in combinatie met handelingsverlegenheid. Daarnaast is het zo dat hulpverleners zich bewust zijn van het belang van het bespreekbaar maken van seksualiteit en grensoverschrijdend gedrag. In de praktijk hebben deze hulpverleners zoals eerder aangegeven, vaak te maken met handelingsverlegenheid (Movisie, 2013).

Door de handelingsverlegenheid van de professionals wordt het voor de jongeren niet gemakkelijker om seksueel gedrag bespreekbaar te maken. Het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool is naar aanleiding van dit signaal gestart met een onderzoek naar "gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg: Vlaggensysteem RJ". Dit project is gestart in samenwerking met o.a. Movisie, TNO, Rutgers WPF en Accare. Het Vlaggensysteem is ontwikkeld door Sensoa, doormiddel van het vlaggensysteem wordt seksueel (on)gewenst gedrag gemakkelijker bespreekbaar gemaakt met jeugdigen. Naar aanleiding van het bestaande Vlaggensysteem, wordt deze door ontwikkeld naar een Vlaggensysteem voor residentiële jeugdzorg. Het Vlaggensysteem is een theoretisch onderbouwde en in de praktijk getoetste pedagogische interventie. Het systeem bevat een aantal criteria voor seksueel gezond en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Met behulp van deze criteria toetst een professional of het gesignaleerde gedrag passend is voor het kind of de jongere in kwestie. Het vlaggensysteem zet de criteria op een rij en koppelt dit aan een gekleurde vlag (Movisie, z.d.).

Naar aanleiding van het onderzoek naar gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg, heeft het Expertisecentrum het Vlaggensysteem ontwikkeld in samenwerking met Movisie. Door middel van het Vlaggensysteem wordt seksueel (on)gewenst gedrag beter bespreekbaar met jeugdigen. Door de handelingsverlegenheid van de professionals met betrekking tot het onderwerp seksualiteit is er vaak nog weinig sprake van het bespreekbaar maken van seksueel (on)gewenst gedrag van jongeren in residentiële jeugdinstanties. Daarom zullen de professionals beter opgeleid moeten worden, om handvatten te krijgen, hoe om te gaan met de dilemma's omtrent (on)gewenst seksueel gedrag.

Het is wenselijk dat seksualiteit een belangrijker thema wordt in de residentiële jeugdinstituten. Volgens Jeugdzorg Nederland (2013) is de seksuele ontwikkeling en het seksueel grensoverschrijdend gedrag nog onderbelicht. Dit moet breed bespreekbaar gemaakt worden, zowel in het team als in de leefgroep. In de praktijk is het echter zo dat professionals nog erg vaak te maken hebben met handelingsverlegenheid en onwetendheid rondom het thema seksualiteit. Uit onderzoek van Commissie Samson (2012) blijkt dat er in de opleiding van professionals vaak nauwelijks aandacht is voor de kennis en vaardigheden rondom het thema (on)gewenst seksueel gedrag. Hierdoor worden signalen vaak niet opgemerkt op de werkvloer.

Movisie (2014) zegt dat er professionalisering nodig is op de werkvloer. Er zijn al verschillende methodieken waar docenten gebruik van kunnen maken om seksualiteit makkelijker bespreekbaar te maken. Hierin is alleen het onderdeel professionaliteit onderbelicht, wat heeft de professional nodig om seksualiteit bespreekbaar te kunnen maken? Ook komt de handelingsverlegenheid van de docent erbij kijken en de vraag wat de docent nodig heeft om les te kunnen geven over (on)gewenst seksueel gedrag.

Hoofdstuk 3: Probleemanalyse & theoretisch kader

In het volgende hoofdstuk staat de probleemanalyse beschreven, in de probleemanalyse wordt er ingezoomd op het historisch kader en de kern van het probleem. Daarna volgt het theoretisch kader waarin de uitkomsten van het literatuuronderzoek beschreven staan.

3.1 Probleemanalyse

3.1.1 Historisch kader:

In het rapport van Commissie Samson (2012) staat beschreven dat rond 1965 de wet voor de Kinderbescherming en het Uitvoeringsbesluit van de kindbescherming in werking werd gesteld. Deze wet houdt in dat de ten uitvoerlegging van de straffen en maatregelen van start gaan wanneer de wet wordt overtreden. Andere belangrijke wetswijzigingen vonden plaats in 1989 (de wet op de Jeugdhulpverlening) en in 2005 de wet op Jeugdzorg (Canon Sociaal werk, 2014). Het rapport van Commissie Samson (2012) beschrijft dat rond 1970 de opvattingen rondom seksualiteit en vrijwilligheid onder jongeren veranderen. Hierbij is het speerpunt: je blijft met je handen van kinderen af. Rond de jaren '90 werd er gezocht naar een balans tussen de bescherming van personen en de aantasting van hun lichamelijke integriteit door derden.

In het onderzoek van Timmermans, Schreuder, Harder, Dane, Klein & Walhout (2012) waarin wordt gekeken naar de geschiedenis van seksueel misbruik in instellingen, komt naar voren dat er in de periode van 1945 tot 1965 nog niet zo'n heel groot besef was van een adequate aanpak tegen seksueel misbruik. Groepsleiders hadden hier vaak te kampen met onzekerheid en een gebrek aan deskundigheid. Er werd van deze groepsleiders verwacht dat ze het thema seksualiteit open en vrijmoedig zouden bespreken. Dit lukte niet, vanwege pedagogische onmacht van de groepsleiding en ook omdat de kinderen het lastig vonden dit thema te bespreken met de groepsleiding (Timmermans, Schreuder, Harder, Dane, Klein & Walhout, 2012).

Commissie Samson (2012) vervolgt zijn rapport met het gegeven dat rond 1990 de veiligheid van het kind voorop staat in de residentiële jeugdinstanties. Er is dan meer aandacht voor het spanningsveld nabijheid en intimiteit versus professionele distantie en er wordt gekeken naar de veiligheid van het kind. Timmermans, Schreuder, Harder, Dane, Klein & Walhout (2012) zeggen over deze ontwikkelingen dat er meer aandacht is voor het seksuele probleemgedrag van het kind en dat er meer aandacht wordt besteed aan de professionalisering van de hulpverleners als het gaat om seksueel misbruik in de jeugdzorg.

3.1.2 De kern van het probleem:

Naar aanleiding van het rapport van Commissie Samson (2012) 'Omringd door zorg, toch niet veilig' blijkt dat er zowel in de beroepspraktijk als in het onderwijs meer ruimte en aandacht moet zijn voor het onderwerp seksualiteit. Om de beroepsbeoefenaren goed op te leiden zal er binnen het hoger beroepsonderwijs plaats in het curriculum moeten worden gemaakt om over seksualiteit les te geven om zo beginnende professionals op te kunnen leiden om hierin bekwaam te worden. In een onderzoek van Bongardt, Mouthaan & Bos (2009) kwam een belangrijke conclusie naar voren voor de docenten die seksualiteit als nieuw vakgebied hebben. Het is onduidelijk hoe ze het thema seksualiteit moeten vormgeven binnen het vakgebied. Dit komt deels omdat de docenten niet goed zijn opgeleid in de componenten van het leergebied waar seksuele én relationele vorming binnen valt.

Om studenten goed op te leiden voor de beroepspraktijk zal er in het hoger beroepsonderwijs plaats gemaakt moeten worden voor het thema seksualiteit. Er zal dan gekeken moeten worden naar de kwaliteiten die de docent bezit, maar ook in hoeverre de docenten handelingsverlegenheid ervaren rondom het thema seksualiteit en wat voor handvatten de docenten nodig hebben om een goede start te maken met het thema (on)gewenst seksueel gedrag.

Bongardt, Mouthaan en Bos (2009) beschrijven dat docenten tijdens hun opleiding niet opgeleid worden om les te geven over seksualiteit in welke vorm dan ook en dat ze daar ook niet altijd behoefte aan hebben. Wel raden de onderzochte docenten de nog lerende docenten aan om ondanks dit gegeven te vragen of ze les kunnen krijgen in het

bespreekbaar maken van seksualiteit, omdat de docenten er nu achter komen hoe erg ze dit hebben gemist tijdens hun opleiding. Dit onderzoek richt zich voornamelijk op de competenties die docenten van ASB (Avans Sociale Studies Breda) nodig hebben om les te geven over het onderwerp (on)gewenst seksueel gedrag onder jongeren, zodat zij studenten kunnen opleiden tot competente hulpverleners die (on)gewenst seksueel gedrag in de praktijk kunnen herkennen en die hierop kunnen anticiperen.

3.2 Theoretisch kader:

Hieronder wordt dieper ingegaan op het probleem door middel van literatuuronderzoek. Vanuit deze theoretische kaders wordt straks deelvraag 1; Wat is er al bekend over de benodigde competenties van een docent om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot seksualiteit beantwoordt.

Wat is het Vlaggensysteem?

Movisie (2011) heeft in samenwerking met Sensoa de methode van het Vlaggensysteem ontwikkeld. Het hoofddoel van het Vlaggensysteem is het voorkomen van seksueel grensoverschrijdendgedrag of wel ongewenst seksueel gedrag van kinderen en jongeren tussen de 0 en 18 jaar. Naast het voorkomen van seksueel ongewenst gedrag, werkt de methode aan het vergroten van de competenties van ouders, opvoeders en leerkrachten die met kinderen of jongeren werken en het bespreekbaar maken van dit (on)gewenst seksueel gedrag. Movisie (2011) beschrijft dat door het Vlaggensysteem het seksuele gedrag van jongeren juist ingeschat kan worden en dat de seksualiteit en het seksuele gedrag van de kinderen/jongeren makkelijker bespreekbaar gemaakt kan worden. Ouders, opvoeders en leerkrachten krijgen pedagogische handvatten om dit gedrag te duiden en vrijer bespreekbaar te maken. Het Vlaggensysteem zorgt ervoor dat de visievorming en de professionalisering bevordert wordt bij professionals met betrekking tot het omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

3.2.1 Gewenst seksueel gedrag en ongewenst seksueel gedrag:

Gewenst seksueel gedrag wordt door het Vlaggensysteem door middel van verschillende punten beschreven. Als hulpmiddel kun je hiervoor het stuurwiel (figuur 1) gebruiken. Dit stuurwiel bevat een zestal criteria voor gewenst seksueel gedrag en ongewenst seksueel gedrag. De criteria zijn als volgt beschreven voor gewenst seksueel gedrag door Movisie (2011).

1. Toestemming; Seksueel gedrag is alleen goed wanneer alle betrokkenen hiermee akkoord gaan en zich hier prettig bij voelen.
2. Vrijwilligheid; Seksueel gedrag moet vrijwillig zijn, er mag dus geen vorm van beloning, misleiding, druk of dwang zijn.
3. Gelijkwaardigheid; Seksueel gedrag is alleen goed wanneer dit tussen gelijkwaardige partners plaats vindt. Gelijkwaardigheid op basis van leeftijd, intelligentie, aanzien, macht, levenservaring, rijpheid en status
4. Ontwikkeling; Bij de ontwikkeling van kinderen hoort seksueel gedrag en het gedrag wat bij de leeftijdsgroep past is goed voor de fase waarin kinderen zich bevinden. Seksueel gedrag wat niet bij de leeftijdsfase past zou dus ongewenst seksueel gedrag kunnen zijn.
5. Context; Seksueel gedrag is aangepast aan de situatie of de omstandigheden waarin het kind/jongeren zich bevindt. In de ene situatie gelden er andere regels dan bij de andere situatie.

6. Zelfrespect; Seksueel gedrag kan in sommige gevallen emotionele, fysieke of psychische schade veroorzaken. Bij seksualiteit moet je een goed gevoel hebben.

Met behulp van deze criteria kan de professional, ouder of verzorger toetsen of het gesignaleerde gedrag van het kind of jongere passend is bij de jongere in kwestie (Movisie, z.d.) Het vlaggensysteem zet deze criteria op een rij en koppelt dit aan een gekleurde vlag.

Gekleurde vlaggen, Vlaggensysteem:

Groene vlag: Gezond seksueel gedrag en experimenteergedrag; er is aan alle zes criteria voldaan

Gele vlag: licht grensoverschrijdend gedrag; Er is geen sprake van duidelijke wederzijdse toestemming, er is sprake van lichte dwang/druk, licht aanstootgevend gedrag, gedrag dat niet leeftijdsadequaaf is of zelfbeschadigend kan zijn

Rode vlag: ernstig grensoverschrijdend gedrag; Er is geen duidelijke wederzijdse toestemming, er is sprake van dwang/druk, of van grote ongelijkwaardigheid tussen betrokkenen, het gedrag is beschadigend of niet leeftijdsadequaaf.

Zwarte vlag: zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag; Er is geen wederzijdse toestemming of er is sprake van dwang of grote ongelijkwaardigheid, het gedrag is zwaar beschadigend of het gedrag is totaal niet leeftijdsadequaaf.

Aan de hand van de zes criteria, kan het seksuele gedrag ondergebracht worden bij de verschillende gekleurde vlaggen. Aan de hand van deze vlaggen zijn er bij het Vlaggensysteem handvatten beschreven om het gedrag bespreekbaar te maken met de kinderen en de jongeren (Movisie, 2011).

Door middel van het Vlaggensysteem wordt het voor hulpverleners makkelijker om signalen van (on)gewenst seksueel gedrag te herkennen. De verschillende kleuren vlaggen duiden samen met de verschillende voorbeelden aan hoe ernstig het seksueel (on)gewenst gedrag is. Er kan op een snellere en adequatere manier ingegrepen worden als de hulpverlener de cliënt onder de juiste vlag kan inschatten. Dit wordt gedaan door een analyse uit te voeren aan de hand van het zestal criteria zoals in het eerste kader beschreven staan (Movisie, 2011).

3.2.2 Professionalisering:

De kwaliteit van de docent is cruciaal voor de kwaliteit van het onderwijs. De leerprestaties van de leerlingen worden voor ongeveer een derde deel bepaald door de kwaliteiten van de docent (Wieneke & Messing, 2010).

Om deze kwaliteiten op niveau te houden is er meer professionalisering nodig op het terrein van seksualiteit en (on)gewenst seksueel gedrag. Op dit moment zijn de docenten vaak nog onvoldoende uitgerust om les te geven over het thema seksualiteit (Rapport Commissie Samson, 2012). Tevens is uit dit onderzoek van Commissie Samson (2012) gebleken dat in de opleiding en werkbegeleiding van professionals weinig tot geen aandacht is voor kennis en vaardigheden op het gebied van gezonde seksuele ontwikkeling, afwijkende seksuele ontwikkeling en seksueel misbruik.

Het Vlaggensysteem geeft advies over hoe je als hulpverlener of docent kan reageren op (on)gewenst seksueel gedrag bij jongeren en kinderen en wat hier de achterliggende reden van is. De focus hierbij ligt op het gedrag dat de jongere laat zien en niet op de intentie van de jongere. Dit maakt dat het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag makkelijker is, omdat het zo minder emotioneel beladen onderwerp is dan wanneer je kijkt naar de intentie van de jongeren die erachter zit (Movisie, 2011).

3.2.3 Competenties:

Om een duidelijk overzicht te creëren in datgene wat de docenten nodig hebben aan kennis en vaardigheden, is het belangrijk om te onderzoeken welke competenties er nodig zijn voor docenten om les te geven over seksualiteit.

Een competentie is de bekwaamheid om – met kennis, houding, vaardigheden en persoonlijke kwaliteiten- adequaat en beroepsmatig te handelen in complexe, onvoorspelbare situaties (NVMW, 2012). Je kunt hierbij denken aan de vaardigheden of wel de behendigheid die je als docent nodig hebt om les te kunnen geven. In de trant van dit onderzoek gaat het vooral over de behendigheden die nodig zijn om les te geven over het thema seksualiteit en (on)gewenst seksueel gedrag.

Rutgers WPF (2013) heeft onderzoek gedaan naar seksuele en relationele vorming en aan welke competenties volgens deze respondenten een docent moet voldoen om les te kunnen geven over seksualiteit. Het ging hier om de volgende competenties:

- *Creëren en bewaken van een veilig en vertrouwd leerklimaat*
 - *Openheid, reflectie en betrokkenheid bij het thema*
 - *Onderschrijven van visie en uitgangspunten*
 - *Visie op en kennis van zaken*
 - *Gevoelige thema's bespreekbaar kunnen maken*
 - *Signalering en opvang*
- (Rutgers WPF, 2013, p. 9)

In de onderstaande tekst zijn de competenties uitgelegd en onderbouwd met literatuur.

- *Creëren en bewaken van een veilig en vertrouwd leerklimaat*

Volgens Rutgers WPF (2013) moeten de docenten zorg dragen dat de grenzen en de privacy van de studenten worden bewaakt en gerespecteerd. Bongardt Mouthaan & Bos (2009) zeggen hierover dat door een veilige omgeving het voor de studenten makkelijker wordt om een moeilijk onderwerp als seksualiteit en omgaan met (on)gewenst seksueel gedrag bespreekbaar te maken in een groepssetting.

- *Openheid, reflectie en betrokkenheid bij het thema*

Rutgers WPF (2013) beschrijft dat een docent zich betrokken moet voelen bij het thema seksualiteit; daarnaast is het belangrijk dat de docent in staat is om te reflecteren over zijn of haar eigen waarden en normen en ervoor te zorgen dat hij deze niet oplegt aan de studenten, zodat een veilige sfeer te kan worden gewaarborgd. In het onderzoek van Timmermans (2009, p. 57) wordt beschreven hoe belangrijk openheid rondom het thema seksualiteit is. Hierbij wordt benadrukt dat een docent in staat moet zijn seksualiteit op een open manier te behandelen, zonder hierbij verlegen te zijn of zich hierin geremd te voelen. Bongardt, Mouthaan & Bos (2009) zeggen dat het belangrijk is dat binnen deze openheid rondom dit thema, de docenten leren hun eigen grenzen te stellen en deze te bewaken.

- *Onderschrijven van visie en uitgangspunten*

Timmermans (2009, p.58) zegt dat studenten hun docent als belangrijkste informatiebron zien. Een docent moet daarom achter alle visies, principes en uitgangspunten rondom omgaan met seksualiteit staan en dit ook uitdragen naar de studenten. Je kan hierbij denken aan visies als homoseksualiteit, seksueel (on)gewenst gedrag etc., aangezien docenten hierin een voorbeeld functie hebben voor de studenten (Rutgers WPF, 2013).

- *Visie op en kennis van zaken*

Rutgers WPF (2013) beschrijft de visie en kennis van zaken als volgt: docenten moeten bekend zijn met de brede visie op seksualiteit en seksuele en relationele vorming. Ook moeten ze over kennis beschikken over de seksuele ontwikkeling van kinderen/jongeren. Daarnaast weet de docent welke elementen bij kunnen dragen aan (on)gewenst seksueel gedrag. De elementen die bij kunnen dragen aan (on)gewenst seksueel gedrag kan de docent terug vinden in verschillende methodieken of hulpmiddelen. De docent moet ook op de hoogte zijn welke materialen, interventies en programma's er zijn waarmee studenten in de praktijk kunnen werken. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld het Vlaggensysteem, het programma seks onder je 25^e, etc. In het onderzoek van Bongardt, Mouthaan & Bos (2009) vertellen docenten dat er tijdens hun lerarenopleiding weinig of geen aandacht is besteed aan de voorbereiding op het geven van lessen rondom het thema seksualiteit. Hierbij geven de docenten aan dat ze het belangrijk vinden dat er in de toekomst wel meer aandacht besteedt moet worden aan scholing voor docenten.

- *Gevoelige thema's bespreekbaar kunnen maken*

Docenten moeten in staat zijn om seksualiteit in alle betekenissen van het woord bespreekbaar te maken. Ze moeten betrouwbare en relevante kennis doorgeven, en openstaan voor allerlei soorten vragen en hier antwoord op kunnen geven (Rutgers WPF, 2013). Allen (2001) vindt dat er ook aandacht moet zijn voor de persoonlijke ervaringen van de studenten; zodra je de jongeren de kennis geeft die ze willen weten, zijn ze meer betrokken bij het onderwerp seksualiteit en blijft de kennis langer hangen. Zo zullen studenten, docenten eerder benaderen met persoonlijke vragen of problemen op het gebied van seks of relaties (Greenberg, 1989).

- *Signalering en opvang*

De docent is in staat om problemen en vragen rondom seksualiteit tijdig te signaleren en hier opvang voor te bieden. Om een veilige sfeer te garanderen kan de student eventueel door verwezen worden naar de vertrouwenspersoon van de school. De vertrouwenspersoon kan de student voorzien van informatie en eventueel doorverwijzen naar hulpverleningsinstanties (Rutgers WPF, 2013).

Vertrouwenspersoon;

"De vertrouwenspersoon is erg belangrijk om het melden van (vermoedens van) misbruik laagdrempelig te maken" (Vereniging NOV, z.d.)
Vereniging NOV (z.d.) beschrijft een vertrouwenspersoon als volgt: een vertrouwenspersoon biedt een luisterend oor, en kan informatie geven over de stappen die gezet kunnen worden. Zo nodig verwijst de vertrouwenspersoon door naar hulpverlening.

Om te bereiken dat docenten over de beschreven competenties beschikken zijn onder andere goede opleidingen en professionele trainingen rondom het onderwerp seksualiteit van groot belang (Bongardt, Mouthaan & Bos, 2009).

3.2.4 Handelingsverlegenheid:

In de literatuur komt naar voren dat docenten vaak te maken hebben met handelingsverlegenheid als het gaat om het thema seksualiteit. Handelingsverlegenheid betekent dat docenten niet weten hoe ze in een bepaalde situatie moeten handelen en hierbij een gevoel van onvermogen ervaren om adequaat te reageren rondom het thema seksualiteit (Movisie, 2013). Het gevoel van onvermogen betekent hier volgens Jeugdzorg Nederland (2013) dat de professional een tekort heeft aan kennis en kunde rondom het thema. Het FCB (2011) zegt dat handelingsverlegenheid op te vatten is als een situatie waarin de docent aarzelt om te handelen, terwijl de situatie hier wel om vraagt. Daarnaast is het zo dat men vanuit handelingsverlegenheid niet makkelijk over thema's als seksualiteit kan praten en bang is voor het stellen van intieme vragen of dit soort thema's aan te snijden. (Lühnemann & Six, 2012). Dat wil zeggen dat handelingsverlegenheid een breed begrip is, die gaat over de competenties die de docent mist om dingen bespreekbaar te maken in bepaalde situaties. Zoals lesgeven over seksualiteit.

Heemelaar (2013) beschrijft dat het klimaat in het team veilig moet zijn om seksualiteit bespreekbaar te maken en handelingsverlegenheid terug te dringen. De sfeer is onveilig wanneer er sprake is van bijvoorbeeld ongezonde onderlinge rivaliteit, geroddel over het functioneren van collega's, bedreiging van het functioneren van het team door reorganisatieprocessen, een teamleider die te weinig ruimte zou geven aan initiatieven of door een verhoogde werkdruk als gevolg van personeel tekort. Wanneer het klimaat en de omgeving niet veilig is, maakt dit het praten over een onderwerp als seksualiteit een stuk moeilijker.

Het ontbreekt de docenten aan lesmethoden om te leren hoe ze met dit thema aan de slag kunnen gaan, docenten geven aan behoefte te hebben aan handvatten waarmee ze leren om les te kunnen geven over dit soort thema's zoals seksualiteit (Rutgers WPF, 2011). Door gebruik te maken van het PLISSIT model zal het praten over thema's als seksualiteit beter verlopen. Het PLISSIT model wordt later in het verslag toegelicht.

3.2.5 Organisatorisch niveau:

Een school is een organisatie waarin veel mensen op een betrekkelijk kleine oppervlakte langdurig samen zijn (Wieneke & Messing, 2010). Het doel van het hoger beroepsonderwijs is studenten op te leiden tot aankomende professionals, waarin ze geschoold worden om te gaan met complexe situaties zoals seksualiteit. In dit onderdeel over het organisatorisch niveau wordt verder ingezoomd op het HBO onderwijs en voornamelijk de school als organisatie.

Volgens de GGD is er op de hoger beroepsonderwijs scholen een gebrek aan structurele inbedding van relationele en seksuele vorming, vaak vanwege tijdgebrek en overbelasting van het lesprogramma (Schutte, Mevissen, Kok, 2014). Daarbij kan de docent ook handelingsverlegenheid ervaren binnen de eigen organisatie. Hierbij kan er gekeken worden naar de steun vanuit de organisatie rondom het beleid en de protocollen. De docenten hebben recht op een goede ondersteuning en op bescherming van de organisatie (Zorg en Welzijn, 2010).

Schutte, Mevissen & Kok (2014) hebben de volgende bevindingen. De implementatie van gezondheidsbevorderende programma's blijkt op veel hoger beroepsonderwijs scholen geen automatisch proces. Daarnaast beperken de huidige bezuinigingen de ondersteunende rol die bijvoorbeeld de GGD kan bieden als het gaat om lesgeven en het verstrekken van lespakketten over thema's betreffende seksualiteit. Daarnaast hebben deze scholen vaak te maken met tijdsgebrek, geen aansluiting bij de huidige lesprogramma's of thema dagen. Veel scholen vinden het lastig om thema's als seksualiteit op de kaart te zetten en hier een belangrijker item van te maken.

Wat gedaan kan worden om het thema seksualiteit te bevorderen is volgens Schutte, Mevissen en Kok (2014) een draagvlak creëren rondom het thema en dit laten dragen door docenten die hier erg in geïnteresseerd zijn. Door docenten trainingen aan te bieden rondom het aangaan van lastige situaties en het omgaan met handelingsverlegenheid binnen het thema seksualiteit. Daarnaast is het belangrijk dat de organisatie gebruik maakt van bestaande contacten en dat ze deze contacten inzetten (bijvoorbeeld door de GGD te vragen om thema dagen te geven over seksualiteit). Verder is het belangrijk dat er geld, tijd en interesse wordt vrijgemaakt voor het thema seksualiteit binnen het lesprogramma.

Het bespreekbaar maken van seksualiteit binnen de organisatie kan bijvoorbeeld gebeuren door gebruik te maken van het PLISSIT-model, dit model kan ervoor zorgen dat op diverse niveaus in de organisatie een seksualiteitsvriendelijk klimaat wordt gestimuleerd (Heemelaar, 2013 p.148).

Het PLISSIT model staat hieronder beschreven zoals Heemelaar (2013) het model van Langendonk (2012c) in zijn boek heeft uitgelegd.

P (Permission = toestemming). De teamleden geven elkaar toestemming om over het thema seksualiteit te praten. De uitgangspunten hierbij zijn dat seksualiteit normaal is, en dat dit hier in de groep (docenten onderling, of samen met een klas) over gesproken mag en kan worden. Er is dan een veilige plek om over de seksualiteit te praten.

LI (Limited Information = beperkte informatie). Korte voorlichting waarbij het erom gaat dat het initiatief ligt bij de docenten maar ook een korte voorlichting naar aanleiding van de signalen die gezien zijn en waarom de seksualiteit besproken moet worden. Hierbij kan gedacht worden aan kennis overdracht of voorlichting.

SS (Specific Suggestion = geplande voorlichting als vast onderdeel van gesprekken over seksualiteit)

IT (Intensive Therapy = gerichte therapie). De docenten weten waar de grens van hun eigen kunnen ligt, en welke problemen ze wel of niet kunnen begeleiden. Ze weten ook met welke deskundigen ze contact kunnen opnemen (Langendonk, 2012).

Hoofdstuk 4: Probleemstelling, doelstelling & deelvragen

In het volgende hoofdstuk wordt de probleemstelling geformuleerd die voortkomt uit de eerdere probleemanalyse. Daarnaast wordt de doelstelling en de relevantie van het onderzoek beargumenteerd. Tevens worden er een aantal begrippen gedefinieerd om duidelijkheid te creëren over hoe begrippen geïnterpreteerd worden in dit onderzoeksrapport.

4.1 Doelstelling

Het doel is dat inzichtelijk zal worden gemaakt welke belangen docenten persoonlijk hechten aan het bespreekbaar maken van seksualiteit tijdens de les. Aan de hand van deze inzichten zal er een Q-set ontwikkeld worden die toegepast kan worden op docenten van Sociale Studies op Avans Hogeschool. Wat een Q-set is staat uitgebreid beschreven in het methoden hoofdstuk. Met behulp van deze Q-set wordt er uiteindelijk inzicht verworven in de competenties die een docent nodig heeft om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag.

4.2 Q-Probleemstelling

De probleemstelling is een Q-probleemstelling zoals passend is bij een Q-studie. Een Q-probleemstelling richt zich op de subjectiviteit en ervaringen van de doelgroep met als doel om de voornaamste meningen of houdingen over een bepaald onderwerp in beeld te brengen (Jedloo & Staa, 2009). Een verdere toelichting over de Q-methodologie staat in hoofdstuk 4.

Waar hechten HBO docenten persoonlijk belang aan om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on) gewenst seksueel gedrag?

4.3 Verantwoording doelstelling & Q-probleemstelling

Naar aanleiding van de resultaten uit het onderzoek van Commissie Samson zal in de periode van 1 mei 2013 tot 1 mei 2017 het RAAK-Pro project "Gezond seksueel gedrag in residentiele jeugdinstellingen" plaatsvinden. Uit het onderzoek van Commissie Samson (2012) is gebleken dat er een behoefte is bij professionals om seksueel (on)gewenst gedrag bespreekbaar te maken en hierop in te kunnen spelen. Dit speelt niet alleen in het Sociaal Agogisch werkveld maar ook in het Hoger Beroepsonderwijs. Omdat de behoefte om seksualiteit bespreekbaar te maken ook speelt in het Hoger Beroepsonderwijs, moet er eerst onderzocht worden wat docenten nodig hebben om dit thema bespreekbaar te maken. Door middel van dit onderzoek wordt er inzicht gecreëerd in wat er volgens de docent zelf ontbreekt in het huidige onderwijs en wat de docent nodig heeft om adequaat les te kunnen geven omtrent seksualiteit. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Expertisecentrum Veiligheid, om uiteindelijk (wanneer het onderzoek compleet is uitgevoerd) de handelingsverlegenheid rondom seksualiteit te verkleinen.

4.4 Deelvragen:

1. Wat is er al bekend over de benodigde competenties van een docent om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot seksualiteit?
2. Welke competenties zijn volgens de docenten Sociale Studies nodig om adequaat les te kunnen geven over seksualiteit?
3. Waar komt, volgens de docenten Sociale Studies, handelingsverlegenheid met betrekking tot lesgeven over seksualiteit uit voort en hoe kan deze worden verkleind?
4. Wat missen docenten Sociale Studies vanuit hun werkomgeving met betrekking tot lesgeven over seksualiteit?

4.5 Verantwoording deelvragen:

De eerste deelvraag zal beantwoord worden aan de hand van literatuur. Dit wordt gedaan om de verschillen goed in kaart te brengen. Er zal gekeken worden naar wat de literatuur zegt over de kwaliteiten die docenten nodig hebben om adequaat les te geven over seksualiteit. Daarna zal door middel van interviews naar voren komen wat docenten zelf belangrijk vinden met betrekking tot dit thema.

Er wordt in de deelvragen onderzocht wat de docenten van ASB, denken dat ze nodig hebben aan competenties om les te geven over seksualiteit. Door dit te vragen kunnen docenten aangeven wat zij belangrijk vinden wanneer het gaat om kwaliteiten die zij willen hebben of willen aanleren om het thema seksualiteit bespreekbaar te maken bij studenten. In de probleemanalyse komt naar voren dat docenten handelingsverlegenheid ervaren met betrekking tot het les geven over seksualiteit. Een belangrijke en passende deelvraag is dan ook hoe deze handelingsverlegenheid verkleind kan worden en wat hiervoor volgens de docenten nodig is om dit te verkleinen. Hierbij is het van belang om erachter te komen of de docenten zelf handelingsverlegenheid ervaren rondom dit thema. Als laatste richt het onderzoek zich op datgene dat de docenten missen in hun werkomgeving. Hebben ze nog cursussen nodig, of hebben ze meer behoefte aan collegiaal overleg? Door deze vraag te stellen wordt het inzichtelijk wat docenten zelf missen en wat er aan bij zou kunnen dragen om het makkelijker bespreekbaar te maken.

Door de deelvragen open te houden maar wel te koppelen aan de probleemstelling kunnen er in de Q-set uiteindelijk verschillende meningen en opvattingen beschreven worden, die de docenten later kunnen rangschikken naar meest of minst belangrijk. Uit de analyse die (later) met Q-methodologie wordt uitgevoerd, komen typering van groepen docenten naar voren die de sortering op ongeveer dezelfde wijze hebben gelegd. Vervolgens wordt er gekeken naar deze 'clusters' en wordt het eventuele aanbod om een oplossing te vinden hierop af gestemd.

4.6 Begripsafbakening:

De onderstaande begrippen zijn belangrijk gedurende het lezen van het onderzoek. De uitleg geeft een duidelijk beeld van wat er bedoeld wordt met de begrippen of hoe deze te interpreteren zijn.

Adequaat:

Geschikt voor het beoogde doel (Van Dale, 2015)

Adequaat kan in het onderzoeksverslag gelezen worden als geschikt/juist. Het gaat hier om de juiste manier van handelen van docenten als het gaat om het lesgeven over seksualiteit. Om erachter te komen wat de juiste manier is van les geven over seksualiteit zal er in dit onderzoek onderzocht worden welke competenties een docent moet hebben om les te geven over seksualiteit

Seksueel misbruik:

Gedwongen worden tot seksuele handelingen

Seksueel misbruik van kinderen is seksueel contact van (jong) volwassenen met kinderen jonger dan 18 jaar. Deze seksuele contacten zijn tegen de wil van het kind in of wanneer het kind dit niet kan weigeren. De ouders zetten het kind onder druk, kunnen het kind dwingen of weten door overwicht te bereiken dat het kind geen nee kan zeggen tegen deze seksuele toenadering (Jeugdzorg Nederland, 2013).

Seksueel (on) gewenst gedrag:

Zowel gewenst als ongewenst seksueel gedrag onder jongeren. Het gewenste gedrag is het gedrag waarvoor de jongeren volgens het vlaggensysteem een groene of gele vlag zouden krijgen. Dit is gedrag dat past bij de leeftijdsgroep en dat terug te vinden is in de ontwikkelingsfase waarin de doelgroep zit. Ongewenst gedrag is het gedrag waar de jongeren volgens het vlaggensysteem een rode of zwarte vlag voor zouden krijgen (Movisie, z.d.). Het gaat hierbij om seksueel gedrag dat niet bij de leeftijd past en dat niet past bij de ontwikkelingsfase van deze doelgroep.

Vlaggensysteem:

Een theoretisch onderbouwde en in de praktijk geteste interventie. Het systeem bevat verschillende criteria voor seksueel gezond en seksueel ongezond gedrag. Met behulp van deze criteria toetst de professional of het gesignaleerde gedrag past bij de leeftijd van de jongere. Het vlaggensysteem toetst het gedrag doormiddel van verschillende gekleurde vlaggen (Movisie, z.d.).

Residentiële jeugdinstellingen

Leefgroep/ internaat; Jeugdigen in groepsverband (ongeveer 5 tot 15 jeugdigen), die samenleven en deelnemen aan alledaagse activiteiten. Waarin onderscheid wordt gemaakt tussen leefgroepwerk en therapie/school en zij worden begeleid door professionele groepsopvoeders. Het groepsverband samenleven wordt gezien als instrument voor begeleiding en behandeling (Hermanns, Nijnatten, Verheij en Reuling, 2005, p. 196).

(Beginnend) professionals:

Professionals; De aard en kwaliteit van het handelen in relatie tot een specifiek soort werk (NVMW, 2012). Werknemers van residentiële jeugdinstellingen, die een omgeving creëren die voldoet aan de individuele behoeften van de jongeren, waar ze in staat zijn om vaardigheden te ontwikkelen en zich veilig en begrepen te voelen (Nederlands Jeugd instituut, 2013).

Beginnend professional; Studenten die les krijgen op Social Studies en hierin beginnend professionals zijn door hun ervaringen op de stage-werkvloer.

Handelingsverlegenheid:

Onzekerheid bij handelen/ niet weten hoe te handelen. Er is vaak sprake van onzekerheid bij het uitvoeren van de taken over hoe deze taken het beste uitgevoerd kunnen worden (Berk, Hoogenboom, Kleermaeker & Verhaar, 2012 p. 230). Handelingsverlegenheid ontstaat uit onvermogen om (nog) adequaat te handelen en komt voort uit aarzelingen van de professional met betrekking tot zijn professionele handelen.

Werkomgeving:

Werkomgeving/ werkplek. De plaats waar iemand werkt (Van Dale, 2015). De omgeving waarin de docenten van Sociale Studies werken, de veiligheid en vertrouwelijkheid die bij deze plek hoort. Maar ook de sfeer en de verhoudingen tussen de collega's. Daarnaast wordt er met werk omgeving bedoeld de plek waar docenten kunnen leren bijvoorbeeld van elkaar of door middel van cursussen om zo hun professionalisering te verbeteren.

Hoofdstuk 5: Methoden

In dit hoofdstuk wordt besproken van welke onderzoeksmethode er gebruik wordt gemaakt. Het onderzoek speelt zich af bij een groep mensen, namelijk docenten van Avans Hogeschool, Sociale Studies, Breda. Docenten worden hierna respondenten genoemd. Binnen dit onderzoek is er sprake van een Q-studie, van een kwalitatief onderzoek inclusief literatuurstudie, het is belangrijk om deze goed met elkaar te verbinden tot een valide onderzoek.

5.1 Q-Methodologie; Uitleg over Q-methodologie

Q-methodologie is erop gericht om de voornaamste meningen of houdingen over een bepaald onderwerp in beeld te brengen. Met de methode kan de onderzoeker groepen van deelnemers identificeren die eenzelfde mening of alternatieve meningen erop na houden, en daarbij achterhalen welke verschillen en overeenkomsten er tussen de groepen zijn (Jedeloo & Staa, 2009, p.6).

Q-methodologie is een onderzoeksmethode waarbij zowel van kwalitatief als van kwantitatief onderzoek gebruik wordt gemaakt. Het onderzoek begint met het bepalen van de *Q-concourse*, waarin er georiënteerd wordt op het gekozen onderwerp van het onderzoek. Doormiddel van literatuurstudie en interviews begint de zoektocht naar de verschillende opvattingen en meningen van de respondenten over het onderwerp van het onderzoek. Naar aanleiding van deze zoektocht worden de verschillende stellingen over het onderwerp op een aparte lijst gezet, genaamd de *longlist*. Deze *longlist* wordt wel gezien als een verzameling van de verschillende uitspraken uit de *Q-concourse*. Wanneer de verschillende uitspraken verzameld zijn, wordt er een keuze gemaakt van de meest hanteerbare uitspraken (Jedeloo & Staa, 2009). Deze uitspraken zijn beoordeeld op hun relatie met het onderwerp, sluiten aan bij de doelgroep en dubbele uitspraken en onduidelijke uitspraken worden hier verwijderd uit de *longlist*. De stellingen die dan nog overblijven vormen samen de *Q-set*. Deze *Q-set* wordt op een *grid* uit gesorteerd door de respondenten. Het is de bedoeling dat de stellingen van 'helemaal mee eens', naar 'helemaal niet mee eens' worden neer gelegd. Deze rangschikking mag de respondent helemaal naar eigen voorkeur neerleggen. Wanneer de rangschikkingen gedaan zijn door de verschillende respondenten worden deze rangschikkingen ingevoerd in een data-analyse programma (PQMethod2.11). Na de invoering van deze data worden de respondenten ondergebracht worden in verschillende groepen, waarbij vergelijkbare antwoorden geclusterd worden zodat de verschillende groepen onderscheiden worden door middel van de opvattingen die ze over de verschillende onderwerpen delen.

5.2 Verantwoording

Voor dit onderzoek is er gekozen om gebruik te maken van Q-methodologie. De Q-studie richt zich op de opvattingen en bevindingen van docenten waardoor er verschillende meningen en houdingen kunnen worden getypeerd. Het onderzoek wordt in twee delen gesplitst zodat er extra aandacht en tijd kan worden besteed aan de kwaliteit van het *Q-concours* en het maken van de *Q-set*. Het vervolg van het onderzoek, de Q-sortering en de analyse wordt dan opgepakt door een andere student van komend schooljaar. Uiteindelijk is het de bedoeling om er middels Q-methodologie achter te komen wat docenten nodig hebben aan kwaliteiten om (on)gewenst seksueel gedrag bespreekbaar te maken in de les.

In dit onderzoek wordt zoals eerder vermeld ingezoomd op fase 1 en 2 van de Q-methodologie namelijk: Het bepalen van de *Q-concourse* en het samenstellen van de *Q-set*. Bij het bepalen van het *Q-concourse* wordt er op het onderwerp georiënteerd door literatuuronderzoek en kwalitatieve interviews. Meninge en visies worden in kaart gebracht en hieruit ontstaat een lijst met verschillende opvattingen over het onderwerp. Aan de hand van deze lijst wordt gewerkt aan het samenstellen van de *Q-set*. De *Q-set* bestaat uit 43 verschillende kaartjes met uitspraken van de lijst die tijdens de *Q-concourse* zijn ontstaan. Elke uitspraak moet een statement vormen, aansluitend bij de taal van de doelgroep en de gehele *Q-set* brengt het hele continuüm van opinies in beeld.

5.3 Overige onderzoeksmethoden

5.3.1 Kwalitatief onderzoek

Om tot het ontwikkelen van de Q-set te komen is er kwalitatief onderzoek naar de kwaliteiten die de docenten nodig hebben bij het lesgeven over seksualiteit. Bij kwalitatief onderzoek is het belangrijk dat de onderzoeker geïnteresseerd is in de betekenis die onderzochte personen zelf aan situaties geven. Bij deze vorm van onderzoeken is het verzamelen van gegevens open en flexibel, er kan worden ingesprongen op onverwachte situaties (Verhoeven, 2011).

Het kwalitatief onderzoek heeft plaats gevonden door middel van interviews. *"Een interview is een vraaggesprek waarin de beleving van de geïnterviewde(n) vooropstaat. Het heeft tot doel informatie te verzamelen over een bepaald onderwerp"* (Verhoeven, 2011). Bij het afnemen van de interviews heeft de onderzoeker gebruik gemaakt van half gestructureerde interviews. Om de half gestructureerde interviews uit te voeren is er een topiclijst opgesteld (zie bijlage A), zodat er ruimte is voor de eigen inbreng van de respondent wat belangrijk is voor het uitzoeken van de stellingen voor op de longlist. (Verhoeven, 2011).

5.3.2 Literatuurstudie

Binnen de Q-methodologie en het kwalitatief onderzoek wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van literatuurstudie. Er is een algemeen literatuur onderzoek gedaan, om zoveel mogelijk informatie over het onderwerp te verzamelen en er later de deelvragen mee te kunnen beantwoorden. Het algemeen literatuuronderzoek is uitgedund en weergegeven in het theoretisch kader. Hiermee zal onder andere deelvraag 1 beantwoord worden en het zal voor de rest een onderbouwing zijn van de resultaten en het onderzoek. Tevens zullen er stellingen en quotes uit de literatuurstudie gehaald worden om de Q-set samen te stellen. De literatuurstudie zal inzicht geven in het onderzoeksontwerp en in het onderzoeksproces (Plooi, 2011).

5.4 Populatie

Voor het onderzoek is het belangrijk dat er goed gekeken is naar de populatie van het onderzoek. Hierbij is het belangrijk dat je kijkt naar personen, zaken, organisaties etc. waarover je uitspraken wilt doen (Verhoeven, 2011). Er is gekozen om het onderzoek te richten op docenten van Sociale Studies van Avans Hogeschool Breda.

Er is gebruik gemaakt van een selecte steekproef, namelijk een zelfselectie. De steekproef is een klein deel van de populatie waarover gegevens worden verzameld. De steekproef moet willekeurig zijn en groot genoeg om er analyses op uit te voeren (Verhoeven, 2011). Er is gekozen voor een zo divers mogelijke groep respondenten, met verschillende achtergrond, verschillende leeftijd en verschillende sekse, om een zo divers mogelijk beeld te schetsen binnen de populatie. Er is een bericht geplaatst op blackboard en er is een mail rond gegaan naar alle docenten van Sociale Studies, Breda met de oproep om mee te werken aan dit onderzoek. Zes respondenten hebben zich aangemeld, dit waren vijf vrouwen en een man. De leeftijden verschillen tussen de 30 en de 55 jaar. Deze docenten geven allemaal les bij de studie Sociaal Pedagogische Hulpverlening.

Hoofdstuk 6: Data-analyse

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Aan de hand van de zes interviews die zijn afgenomen bij docenten van Avans Breda worden de belangrijkste bevindingen beschreven. Deze respondenten verschillen allemaal van geslacht en leeftijd, verschillende werkervaringen en scholingen om een zo divers mogelijk beeld te creëren. Er is gekozen om te stoppen bij zes respondenten omdat er verzadiging optrad van informatie. De steekproef geeft een betrouwbaar beeld van de docenten van Sociale Studies van Avans Breda. Door middel van de verschillende citaten in het onderstaande stuk worden de ervaringen van de respondenten weer gegeven, de persoonlijke citaten zijn weergegeven in de blauwe kaders. Er is tot deze resultaten gekomen door middel van de analyse methode categorieën. Hierbij is gebruik gemaakt van de topiclijst van de interviews, de interviews zijn verbatim uitgewerkt en de verschillende tekstfragmenten zijn gesorteerd op onderwerpen. Deze zijn daarna per onderwerp opgedeeld in de topiclijst, waarbij de informatie die er niet toe doet eruit is gehaald. Vanuit de tekstfragmenten die geselecteerd zijn per topic is de data-analyse beschreven.

6.1 Onderwijs

De vraag die gesteld is: hoe het onderwerp op dit moment voorkomt in het onderwijs op Avans Breda, Sociale Studies. Het merendeel van de respondenten benoemt dat seksualiteit minimaal aan de orde komt in het huidige lesprogramma van Avans Hogeschool Breda, Sociale Studies. Wanneer het gaat om seksualiteit in het lesprogramma komt seksualiteit vooral voor in de leerlijn inclusie. Daarin wordt vooral besproken dat iedereen behoefte heeft aan seks en seksualiteit, en dat mensen hier vragen over kunnen stellen aan de hulpverlener. Binnen inclusie is het bespreken van seksualiteit vooral gericht op ouderen en licht verstandelijk beperkten, en daar wordt bijvoorbeeld het Vlaggensysteem als methodiek in genoemd. Omdat seksualiteit niet verder voorkomt in de toetsen is het waarschijnlijk zo dat de studenten datgene wat ze geleerd hebben over seksualiteit weer snel vergeten zijn.

Het zit niet in de tentamenstof en dan gaat het ene oor in en andere oor uit

In het 4e jaar wordt seksualiteit nog aangestipt dat is vooral in de minor werken in gedwongen kaders en de minor licht verstandelijke beperking. Het thema komt misschien bij de leerlijn diversiteit (in leerjaar 3) nog een gedeelte naar voren, het gaat hier dan vooral om homoseksualiteit en seksualiteit bij Moslim jongeren. Het thema krijgt geen specifieke en langdurige aandacht tijdens het huidige curriculum.

Ik vind toch wel dat wij als docenten daarin studenten moeten prikkelen en op een HBO-niveau naar seksualiteit moeten gaan kijken

Alle zes de docenten geven aan dat ze binnen het programma bezig zijn met veel algemene thema's, maar er wordt nog te weinig ingegaan op verschillende lastige vraagstukken waaronder (on) gewenste seksualiteit.

6.2 Ervaringen

Tijdens de interviews is de vraag gesteld welke ervaringen docenten hebben rondom het les geven over seksualiteit en (on)gewenst seksueel gedrag. De zes respondenten hadden allemaal verschillende ervaringen. Een respondent had een medische achtergrond waarbij vooral de praktische kennis geleerd werd o.a. hoe een condoom werd omgedaan etc. Daarnaast zei dezelfde respondent het volgende:

In mijn tijd was seksualiteit nog geen onderwerp van gesprek

Daarnaast zijn er vier docenten die een hulpverlenings achtergrond hebben en een SPH of MWD opleiding hebben gevolgd. Een van de respondenten zegt daarover:

Je hebt kennis nodig, want je moet studenten kennis geven over seksueel gedrag en over de grenzen bij (on)gewenst seksueel gedrag

Daarnaast beschrijven de docenten dat het makkelijker is als je als docent een hulpverleningsachtergrond hebt, omdat je dan makkelijker met studenten kunt praten vanuit de praktijk en hoe de studenten seksualiteit in de praktijk gaan tegen komen. Verder beschrijven de docenten dat je als docent wel moet opletten dat je niet te snel in de hulpverleningsrol schiet, omdat je immers wel een docent blijft en je anders indien nodig de studenten moet doorverwijzen naar de studentendecaan.

Een docent heeft een gevarieerde achtergrond in het onderwijs in combinatie met kunstenaarschap. Deze docent zegt dat de vele jaren kennis vanuit het onderwijs maken dat het makkelijker is om je eigen weg te vinden in het bespreekbaar maken van onderwerpen als seksualiteit.

Het helpt mij om mijn eigen ingang te vinden bij de studenten, door mijn eigen verhaal over te brengen naar de studenten en dit te koppelen aan de praktijk

6.3 Competenties

Aan alle respondenten is de vraag gesteld welke competenties een docent zou moeten hebben om les te geven over seksualiteit, hieronder zijn de verschillende competenties benoemd en toegelicht

Veiligheid

Twee van de zes respondenten vinden veiligheid een belangrijke competentie om het onderwerp seksualiteit bespreekbaar te kunnen maken. Hiermee wordt bedoeld dat het onderwerp voor de klas veilig moet zijn en dat er een veilige sfeer in de groep moet zijn om een onderwerp als seksualiteit bespreekbaar te kunnen maken.

Wanneer studenten zich ongemakkelijk gaan voelen over het onderwerp, dan schiet de informatie voorbij, waardoor de studenten dit nog niet in zich op zullen nemen.

Goede band

De helft van de respondenten vindt het belangrijk dat er een goede band is met de klas, voordat ze les geven over een onderwerp zoals seksualiteit. Dit is omdat de interactie met elke klas anders kan zijn, kan het ook zijn dat de kennis overdracht bij de ene klas makkelijker zal gaan als bij de andere klas. Daarnaast geven deze docenten aan dat het belangrijk is dat je kijkt naar wat er leeft in de klas, en dat je een onderwerp als seksualiteit hierop aan laat sluiten.

Twee respondenten geven aan dat het niet alleen belangrijk is om een goede band te hebben met de klas, maar dat het ook belangrijk is om een goed groepsdynamisch overzicht te hebben in de klas. Deze respondenten vinden het belangrijk dat er oog is voor

Je moet in kunnen schatten hoe de sfeer in de groep is en hoe de groep, groepsdynamisch in elkaar zit om veiligheid te kunnen bouwen in de groep.

de studenten en dat je in kunt schatten of je het wel of niet over bepaalde onderwerpen kunt hebben in deze groep.

Kennis

Vijf van de zes respondenten vinden het belangrijk dat ze eerst meer kennis hebben over het onderwerp seksualiteit voordat ze hier les over gaan geven. De docenten geven aan dat ze de vaardigheden missen om de diepte in te gaan over dit onderwerp.

Open houding

Vier van de zes respondenten geeft aan dat een open houding rondom het thema seksualiteit erg belangrijk is.

Een respondent vindt het belangrijk dat het onderwerp (on)gewenst seksueel gedrag vanaf

Open kunnen zijn is een belangrijke competentie, maar je hoeft niet alles met je studenten te bespreken. Je gaat kijken naar wat van belang is in het kader van het onderwerp, of je de seksualiteit of de ontwikkeling van seksualiteit gaat bespreken.

de zakelijke kant besproken wordt. Hiermee wordt bedoeld dat de student eerst informatie moet krijgen over het onderwerp waarna de student zich kan voorstellen hoe het is in praktijk situaties.

Vanuit de zakelijke kant kun je gaan polsen; stel je voor dat het je zou over komen, wat doe je dan?

6.4 Handelingsverlegenheid

Aan alle respondenten is gevraagd of ze handelingsverlegenheid ervaren rondom het les geven over seksualiteit. De zes respondenten ervaren geen handelingsverlegenheid rondom het lesgeven over seksualiteit aan studenten.

Van de decaan hoor ik eerder terug dat de decaan zou wensen dat docenten Sociale Studies hun gesprekken meer oppervlakkig zouden houden, minder de diepte ingaan en dus eerder door verwijzen naar de decaan.

Een respondent vertelde dat deze handelingsverlegenheid rondom seksualiteit wel voor kon stellen omdat een onderwerp als seksualiteit niet altijd bij iedereen een onderwerp van gesprek was, waardoor het lastig kan zijn om het bespreekbaar te maken in de klas.

Ik vind onderwerpen als seksualiteit erg leuk, ik heb hier veel mee in de praktijk gewerkt dus heb afgeleerd om hier verlegen over te zijn.

Ik denk dat jongere collega's dit makkelijker bespreekbaar kunnen maken als de ouderen. (ook daar zitten uitzonderingen bij, omdat het onderwerp dichtbij kan komen) Maar deze collega's staan in hun beleving dicht bij studenten waardoor het misschien wel een stukje makkelijker is.

6.5 Werkomgeving

Aan alle respondenten is de vraag gesteld wat ze vinden van hun huidige werkomgeving, en of deze werkomgeving uitnodigt tot gesprekken over lesgeven over seksualiteit en of deze plekken voldoen om handelingsverlegenheid te voorkomen. Vier van de zes respondenten zegt dat het thema seksualiteit op de huidige werkplek niet voldoende aan bod komt.

We hebben flex-plekken, dus je zit gewoon in een grote ruimte op een willekeurige plek. Hierdoor is het lastig om onderwerpen als seksualiteit te bespreken en hoe je dit vorm geeft in je les

Er wordt aangegeven dat de meeste docenten waarschijnlijk bekwaam genoeg zijn, en voldoende vaardigheden en capaciteiten beschikken om onderwerpen als seksualiteit bespreekbaar te maken. Alleen als er doorgevraagd wordt of ze weten welke collega wat aan expertise over dit onderwerp kan bieden kan de respondent hier geen duidelijk antwoord op geven.

Ik durf niet geen uitspraak te doen over hoeveel expertise onze academie kent. Het is zo dat ik een collega zocht om samen met mij een keuze vak te geven, maar daar heb ik veel voor moeten zoeken.

Als er gevraagd wordt hoe seksualiteit meer aandacht zou kunnen krijgen op de werkplek geven drie van de zes respondenten aan dat het zou helpen om van seksualiteit een agenda punt te maken. Om het onderwerp zo met elkaar te bespreken.

6.6 Toekomst

Aan alle respondenten is gevraagd hoe ze de toekomst voor zich zien wanneer het gaat over het lesgeven over (on)gewenst seksueel gedrag binnen Sociale Studies, Avans Breda. Alle respondenten geven aan dat het mooi zou zijn wanneer seksualiteit een grotere plaats krijgt binnen het curriculum. De respondenten geven aan dat ze het wel belangrijk vinden dat het onderwerp seksualiteit in het curriculum, niet ten koste moet gaan van andere vakken/thema's. Een idee dat door meerdere respondenten geopperd wordt is om het onderwerp seksualiteit meer te verweven in het huidige lessenpakket en het te koppelen aan de specifieke doelgroepen van Social Studies.

Bijvoorbeeld een specifieke minor over seksualiteit en seksueel misbruik, dat zou mooi zijn.

Misschien is het een idee dat studenten richting scholen gaan en daar presentaties gaan geven of aan andere groepen/instellingen om deze thema's te behandelen. Dit zijn mooie leermomenten want je leert dan als student zelf om deze thema's bespreekbaar te maken en je leert waar je persoonlijke grenzen zijn rondom dit onderwerp.

Hoofdstuk 7: Conclusies

Op basis van de analyse van de resultaten en het theoretisch kader worden de deelconclusies geformuleerd. Deze deelconclusies geven een antwoord op de deelvragen. In de eindconclusie wordt een antwoord gegeven op de probleemstelling.

7.1 Deelconclusies

1. Wat is er al bekend over de benodigde competenties van een docent om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot seksualiteit?

In de probleemanalyse kwam naar voren dat er binnen het hoger beroepsonderwijs plaats gemaakt moet worden voor het lesgeven over seksualiteit. Dit omdat de beginnend professional hier zo goed mogelijk in moet worden opgeleid. Omdat docenten niet tot nauwelijks worden opgeleid tijdens hun opleiding om les te geven over seksualiteit komt de vraag naar voren wat de docenten nodig hebben aan competenties om les te geven over seksualiteit.

In het theoretisch kader komen een zestal competenties naar voren waaraan de docent zou moeten voldoen om adequaat les te kunnen geven over (on)gewenst seksueel gedrag. Deze competenties worden nog even kort opgesomd om zo de deelconclusie te kunnen beantwoorden.

1. Creëren en bewaken van een veilig en vertrouwd leerklimaat; docenten dragen er zorg voor dat de grenzen en de privacy van de studenten worden gewaarborgd en gerespecteerd. Binnen een veilig leerklimaat worden moeilijke thema's als seksualiteit makkelijker bespreekbaar gemaakt.
2. Openheid, reflectie en betrokkenheid bij het thema seksualiteit; De docenten moeten kunnen reflecteren naar eigen normen en waarden rondom seksualiteit en grenzen. Daarnaast is het belangrijk dat de docenten open zijn rondom het thema seksualiteit, maar dat ze wel hun eigen grenzen moeten stellen en deze moeten bewaken.
3. Onderschrijven van eigen visie en uitgangspunten; Docenten kunnen hun eigen visie rondom de verschillende aspecten van seksualiteit herkennen en onderschrijven. De docenten zijn zich hierbij bewust van hun voorbeeldfunctie naar de studenten.
4. Visie op het onderwerp en kennis van zaken rondom het onderwerp; Docenten moeten seksualiteit in alle betekenissen van het woord bespreekbaar kunnen maken en de meest relevante kennis, theorieën en methodieken kunnen overdragen aan studenten.
5. Gevoelige thema's bespreekbaar kunnen maken; Er moet aandacht zijn voor de persoonlijke omstandigheden van de studenten, zo zullen deze studenten de gevoelige thema's eerder bespreekbaar maken bij de docenten.
6. Signalering en opvang van studenten; Bij vragen en problemen rondom seksualiteit kan de docent hier opvang voor bieden en zo nodig doorverwijzen naar de vertrouwenspersoon (rutgers WPF, 2013).

2. Welke competenties zijn volgens docenten sociale studies nodig om adequaat les te kunnen geven over seksualiteit

Bij deelvraag 1 is beschreven aan welke competenties de docent zou moeten voldoen volgens de literatuur als het gaat om het lesgeven over seksualiteit. In de praktijk komt naar voren dat docenten veiligheid een belangrijke competentie vinden. Het onderwerp seksualiteit moet veilig zijn om te bespreken. Dit kan alleen wanneer er een veilige sfeer is in de klas. Wanneer er geen sprake is van een veilige sfeer in de klas zal de student zich minder openstellen, waardoor de informatie die wordt gegeven over (on)gewenst seksueel gedrag de student voorbij schiet. Waardoor het voor de student dus lastiger is om nieuwe informatie op te nemen over gevoelige thema's of onderwerpen zoals (on)gewenst seksueel gedrag.

Daarnaast vinden veel docenten het belangrijk om een goede band te hebben met de klas. Doordat er een goede band is tussen de docent en de klas, zal er eerder een veilige sfeer gegarandeerd kunnen worden. Daarnaast beschrijven een aantal respondenten dat er niet alleen gekeken moet worden naar de goede band met de klas, maar ook naar de groepsdynamische situatie onderling. Als docent moet je aanvoelen wanneer je het onderwerp wel of niet bespreekt en hoever je kunt gaan met het onderwerp.

Het merendeel van de respondenten is van mening dat er kennis moet zijn over het onderwerp. Om een gedegen kennisoverdracht te kunnen doen aan de student zal eerst de docent zelf zich genoeg moeten verdiepen en professionaliseren in het onderwerp.

Naast de kennis vinden de meeste respondenten het ook erg belangrijk dat ze een open houding hebben over het onderwerp seksualiteit naar de student toe. Daarbij vinden de docenten dat je niet alles over je privé leven met de studenten hoeft te delen, maar dat je open moet staan voor vragen vanuit de studenten en deze moet kunnen beantwoorden.

3. Waar komt volgens de docenten Sociale Studies, handelingsverlegenheid met betrekking tot lesgeven over seksualiteit uit voort en hoe kan deze worden verkleind?

In de aanleiding tot onderzoek wordt benoemd dat professionals vaak handelingsverlegenheid ervaren rondom het onderwerp (on)gewenst seksueel gedrag. In het theoretisch kader is beschreven hoe handelingsverlegenheid in combinatie met het lesgeven over seksualiteit gezien kan worden. Hierin staat dat handelingsverlegenheid een breed begrip is, wat gaat over de competenties die de docent mist om het thema seksualiteit bespreekbaar te maken.

Volgens de literatuur hebben docenten vaak een tekort aan kennis en kunde rondom het thema seksualiteit, waardoor er gearzeld wordt om te handelen terwijl de situatie hier soms wel om vraagt. Vanuit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de docenten van Avans Hogeschool Breda, Sociale Studies geen handelingsverlegenheid ervaren rondom het lesgeven over seksualiteit. Er wordt in de interviews aangegeven dat dit wellicht te maken heeft met het feit dat de docenten een gevarieerde achtergrond hebben in o.a. de hulpverlening. Hierdoor hebben de docenten van Sociale Studies de vaardigheden kunnen oefenen rondom het lesgeven of het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag.

In deelvraag vier wordt verder ingegaan hoe het kan dat docenten geen handelingsverlegenheid ervaren en seksualiteit toch nog steeds geen plaats heeft binnen het curriculum.

4. Wat missen docenten Sociale Studies vanuit hun werkomgeving met betrekking tot lesgeven over seksualiteit?

Implementatie van programma's over seksualiteit gebeurt nu nog niet in het curriculum. Daarnaast wordt er in het theoretisch kader beschreven dat het ook te maken heeft met tijdgebrek en een overbelast lesprogramma, waardoor seksualiteit binnen de werkplek vaak een vergeten onderwerp is.

De docenten hebben op dit moment flex-werkplekken, waardoor ze elke keer op een willekeurige plek zitten. Op het moment dat ze dan met hun collega's wat willen overleggen over het onderwerp seksualiteit maakt het dit lastig. Vanuit de interviews kwam naar voren dat de docenten aanlopen tegen het feit dat het onderwerp seksualiteit niet genoeg besproken wordt door de docenten onderling. Hierbij wordt aangegeven dat het fijn zou zijn wanneer dit een vast agenda punt zou worden tijdens bijvoorbeeld de vergaderingen. In de literatuur staat beschreven dat het belangrijk is om een draagvlak te creëren rondom het thema seksualiteit en dit te laten dragen door geïnteresseerde docenten. Door een draagvlak te creëren wordt het een onderwerp wat regelmatig ter sprake komt.

De docenten hebben, behalve de overtuiging dat seksualiteit een meer besproken onderwerp op de agenda moet worden, ook andere behoeften. Één van deze behoeften is dat docenten meer op de hoogte willen zijn van elkaars expertise, waardoor het makkelijker wordt om samen te werken en een lesprogramma zoals seksualiteit te ontwikkelen.

7.2 Eindconclusie:

Q-Probleemstelling: Waar hechten HBO docenten persoonlijk belang aan om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag?

Uit de probleemanalyse komt naar voren dat zowel in de beroepspraktijk als in het onderwijs meer ruimte en aandacht moet zijn voor het onderwerp seksualiteit. Voor betere professionalisering op de werkvloer zullen studenten opgeleid moeten worden in het omgaan met (on)gewenst seksueel gedrag. Om dit te kunnen bereiken zullen docenten van Avans Hogeschool Breda, Sociale Studies les moeten geven over seksualiteit en hoe je dit bespreekbaar kunt maken.

De docenten van Avans Hogeschool Breda, Sociale Studies, zijn het unaniem met elkaar eens dat het onderwerp seksualiteit meer op de kaart zou moeten komen staan binnen de huidige lesprogramma's. Dit omdat seksualiteit een onderwerp is wat onderdeel is van ieders leven en studenten hier met regelmaat in de praktijk mee te maken krijgen. De docenten ervaren geen handelingsverlegenheid rondom dit thema, maar merken dat door het volle curriculum seksualiteit erbij inschiet of dat het niet de aandacht krijgt die het verdient. Van het onderwerp (on)gewenst seksueel gedrag worden de docenten erg enthousiast en hebben allemaal hun eigen reden waarom het onderwerp belangrijk is binnen het hoger beroepsonderwijs.

De respondenten geven aan dat het een meerwaarde zou hebben wanneer het onderwerp seksualiteit meer bespreekbaar gemaakt wordt in het docententeam, waardoor het onderwerp meer zal gaan leven en het makkelijker wordt om dit terug te laten komen in het huidige lessenpakket. In de theorie staat hierover geschreven dat het gebruik maken van het PLISSIT-model ervoor kan zorgen dat seksualiteit op verschillende niveaus bespreekbaar gemaakt kan worden.

Daarnaast zijn er verschillende competenties genoemd door de docenten welke ze nodig denken te hebben om (on)gewenst seksueel gedrag bespreekbaar te maken. Docenten benoemen hier: veiligheid, kennis over het onderwerp, een open houding naar zowel studenten als collega docenten, een goede band met de klas en een groepsdynamisch overzicht. De respondenten zijn van mening dat wanneer je over deze competenties beschikt het wat makkelijker zou worden om les te geven over seksualiteit. Deze competenties komen overeen met de volgende competenties die genoemd worden in de literatuur namelijk; het creëren van een veilig leerklimaat, visie en kennis van zaken, openheid en betrokkenheid rondom het thema, signalering en opvang. Het is interessant om te zien dat de verschillende competenties die in de literatuur naar voren komen ook de competenties zijn die de docenten aanstippen als belangrijk.

Er kan gesteld worden dat docenten graag verandering zien in het huidige curriculum, dat seksualiteit en (on)gewenst seksueel gedrag meer onder de aandacht zou moeten zijn. Hiervoor hebben de docenten verschillende competenties nodig om het lesgeven over deze onderwerpen te vergemakkelijken. Daarnaast is het belangrijk dat de docenten een geschikte werkplek hebben, zodat ze onderling kunnen overleggen over het onderwerp. Ook zou het thema vaker een onderwerp van gesprek mogen zijn in werkoverleg en teamvergaderingen. Als laatste kan er gezegd worden dat de docenten totaal geen handelingsverlegenheid of ongemakkelijkheid ervaren rondom dit onderwerp.

Hoofdstuk 8: Discussie

In het volgende hoofdstuk vind je de discussie, hier wordt een kritische blik geworpen op het onderzoek naar aanleiding van de punten betrouwbaarheid, validiteit en bruikbaarheid volgens Verhoeven (2011).

8.1 Betrouwbaarheid

Gedurende het onderzoek bleek dat de medewerking van de docenten niet verliep zoals verwacht. Er hadden op dat moment zes interviews plaats gevonden en er is nog eens kritisch gekeken naar de steekproef. De respondenten hadden verschillende leeftijden/achtergronden maar gaven nagenoeg allemaal op dit moment les bij de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening. De respondenten gaven ongeveer dezelfde antwoorden op de verschillende topics in de interviews. Daarom is ervoor gekozen om het bij deze respondenten te laten. Het onderzoek was door middel van de interviews verzadigd van informatie. Ook kon de onderzoeker niet meer respondenten vinden die bereid waren om mee te werken aan het onderzoek. De steekproef is niet voldoende groot genoeg om over de gehele Sociale Studies uitspraken te doen, maar het geeft wel een betrouwbaar beeld over de deelpopulatie; de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening. Om het onderzoek volledig betrouwbaar te laten zijn zouden er voor de andere Sociale Studies opleidingen (Sociaal Cultureel Werk & Maatschappelijk Werk en Dienstverlening) meer interviews afgenomen moeten worden, maar voor de grote van het onderzoek en het tijdsbestek was dit niet mogelijk. De topiclijst is in samenwerking met I. van der Heijden samengesteld en gecontroleerd middels de operationalisatie van de interviews afgestemd op de respondenten. Tijdens het proces is er regelmatig contact geweest met de opdrachtgever om de vorderingen en veranderingen te bespreken en te verantwoorden. Er werd tijdens het onderzoek steeds kritisch gereflecteerd.

8.2 Validiteit

Bij het checken van de interne validiteit wordt nagegaan of het de onderzoeker lukt om de onderzoeksvraag goed te beantwoorden (Verhoeven, 2011). In het geval van dit onderzoek lukt het niet helemaal om de onderzoeksvraag goed te beantwoorden. Dit komt omdat er in het onderzoek een begin is gemaakt van een Q-studie en dat de probleemstelling een Q-probleemstelling is. Deze Q-probleemstelling is gericht op de subjectiviteit en ervaringen van de doelgroep met als doel om de voornaamste meningen of houdingen over een bepaald onderwerp in beeld te brengen (Jedeloo & Staa, 2009). Echter is in het onderzoek niet de gehele Q-studie uitgevoerd. Waar normaal de Q-probleemstelling verantwoord zou worden met het uitvoeren van de Q-set, is dit onderzoek niet verder uitgevoerd dan het ontwerpen van de Q-set. Voor de onderzoeker is het daardoor lastig om de Q-probleemstelling goed te beantwoorden met alleen de informatie die uit de verschillende interviews en literatuurstudie gehaald is.

8.3 Bruikbaarheid

Dit onderzoek is geschikt voor de beroepspraktijk, omdat het aansluit op de huidige maatschappelijke ontwikkelingen rondom seksualiteit en het onderzoek van Commissie Samson. Omdat de Q-studie nog niet volledig is uitgevoerd zou de opdrachtgever eerst de Q-set moeten laten rangschikken met voldoende respondenten om een duidelijk beeld te krijgen voor het beantwoorden van de Q-probleemstelling. Het doel van het onderzoek was het ontwerpen van een bruikbare Q-set, dit is gebeurd door middel van het uitgebreide theoretisch kader en de verschillende interviews die zijn afgenomen. Door middel van deze Q-set kan de beroepspraktijk het onderzoek voortzetten, waardoor het onderzoek nog sterker afgerond kan worden.

Hoofdstuk 9: Aanbevelingen

In het volgende hoofdstuk zijn vijf aanbevelingen weergegeven die naar aanleiding van de eindconclusie zijn geformuleerd. Een van deze aanbevelingen is uitgewerkt tot een bruikbaar product voor de organisatie.

9.1 Aanbeveling 1: Verder onderzoek

Aanbevolen aan het Expertisecentrum Veiligheid wordt om in vervolgonderzoek de gemaakte Q-set (te vinden bij het kopje beroepsproduct en in de bijlage D) uit te voeren. Q-studie geeft een indicatie van het ontstaan van patronen, op basis hiervan kunnen hypothesen ontwikkeld worden (Jedeloo & Staa, 2009) Om de Q-probleemstelling volledig te kunnen beantwoorden en een gedegen advies te kunnen geven aan het Expertisecentrum Veiligheid, is het belangrijk dat de Q-studie verder uitgevoerd wordt zodat er advies gegeven kan worden over de benodigde competenties van docenten.

9.2 Aanbeveling 2: Communicatie

Uit het onderzoek komt naar voren dat docenten vinden dat ze onderling niet genoeg spreken over seksualiteit. Hierbij zeiden ze bijvoorbeeld dat het mooi zou zijn wanneer seksualiteit een agendapunt is wat steeds terugkomt, dit wordt ook wel communicatie volgens regel genoemd. Communicatie volgens regel vereist dat de gespreksstof op onderwerp wordt geordend en dat een voorzitter het gesprek leidt (Schermer & Quint, 2008). Door seksualiteit en omgaan met (on)gewenst seksueel gedrag als vast punt terug te laten keren wordt het beter bespreekbaar.

9.3 Aanbeveling 3: het PLISSIT-model

Uit de data-analyse blijkt dat docenten binnen de organisatie nog niet altijd seksualiteit bespreekbaar maken. Daarom wordt aanbevolen om met het team eens gebruik te maken van het PLISSIT-model (Langendonk, 2012c.). Doormiddel van het PLISSIT-model leren docenten onderling seksualiteit en (on)gewenst seksueel gedrag bespreekbaar te maken, dit kan het makkelijker maken om seksualiteit tijdens de lessen bespreekbaar te maken met de studenten.

9.4 Aanbeveling 4: Een vaste plek in het curriculum

Aanbevolen wordt om seksualiteit en omgaan met (on)gewenst seksueel gedrag een vaste plek te geven in het curriculum. Op dit moment is seksualiteit een onderwerp wat maar minimaal aanbod komt in het curriculum, tenzij studenten bewust kiezen voor een minor waar seksualiteit wat vaker aan bod komt. Wanneer er een vast plekje is voor het onderwerp seksualiteit en omgaan met (on)gewenst seksueel gedrag, wordt het een thema wat vaker besproken zal worden. Hiervoor kan bijvoorbeeld informatie ingewonnen worden bij Fontys Hogescholen, waar seksualiteit een grote plek heeft in het curriculum.

9.5 Aanbeveling 5: Vaste aanspreekpunten

In de data-analyse kwam naar voren dat het niet voor iedereen altijd even makkelijk is om zich hard te maken voor het thema seksualiteit. Een aanbeveling daarom kan zijn dat er een aantal docenten met seksualiteit als hun expertise of hun interesse samen de kar trekkers gaan worden van het thema seksualiteit. Deze groep kan er voor zorgen dat seksualiteit een onderwerp van gesprek wordt, door het regelmatig terug te laten komen in vergaderingen. Door vraagtekens te zetten wanneer het curriculum wordt vernieuwd en zich er hard voor te maken dat het onderwerp er in voor komt.

Hoofdstuk 10: Beroepsproduct

Tijdens het onderzoek is er een beroepsproduct ontwikkeld die bruikbaar is voor de afstudeeropdracht. De beroepspraktijk kan dit beroepsproduct inzetten voor verder onderzoek. In de kaders zijn de punten van feedback door de opdrachtgever weer gegeven.

10.1 Meerwaarde van de beroepspraktijk

Als beroepsproduct heb ik samen met I. van der Heijden een Q-set samengesteld gericht op de probleemstelling van het onderzoek. De Q-set is in samenwerking gemaakt met I. van der Heijden die een zelfde soort onderzoek heeft gedaan met als respondenten Docenten Sociale Studies 's-Hertogenbosch. Er is gekozen voor een en dezelfde Q-set om zo het onderzoek zo volledig mogelijk verder te laten verlopen en om de verschillen tussen docenten Sociale Studies Breda (ASB), en docenten Sociale Studies 's-Hertogenbosch (ASH) in kaart te kunnen brengen. De Q-probleemstelling waar de Q-set vanuit is samengesteld is: Waar hechten HBO docenten persoonlijk belang aan om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag?. Door middel van verschillende kwalitatieve interviews en literatuurstudie gericht op docenten van HBO Sociale Studies, Breda is de Q-set samengesteld. De Q-set bestaat uit verschillende meningen en subjectieve ervaringen. Met de legging van de Q-set zal inzichtelijk gemaakt worden welke competenties docenten vinden dat ze nodig hebben om les te geven over (on)gewenst seksueel gedrag. Het grotere doel van het onderzoek is dat (on)gewenst seksueelgedrag in de residentiële jeugdinstellingen af neemt.

Ik ben van mening dat wanneer het onderzoek volledig is afgerond, en de docenten meer kennis en inzicht hebben in wat ze nodig hebben om les te geven over seksualiteit. Seksualiteit binnen het lesprogramma een grotere plaats zal krijgen, waar ik dit zelf weinig tot niet terug zag in het lesprogramma en dit miste toen ik stage ging lopen in de beroepspraktijk. Zullen toekomstige studenten hier meer kennis en ervaring over op kunnen doen. Waardoor het makkelijker wordt om dit ook in de praktijk te signaleren, het bespreekbaar te maken en handvatten te hebben hoe je moet handelen wanneer je dit signaleert.

10.2 Feedback vanuit de beroepspraktijk

De overdracht van het onderzoek van Bregje was erg duidelijk en overtuigend. Ze heeft goed verwoord wat de belangrijkste onderzoeksresultaten zijn en hoe het beroepsproduct is ontwikkelend en kan worden ingezet. Ook was het mooi om de verschillen en overeenkomsten te zien tussen beide onderzoeken.

Ik vond het zelf erg interessant om de verschillen tussen de twee onderzoeken te zien, en dit ook uit te werken en extra toe te lichten tijdens de presentatie. Het feit dat er in twee dezelfde opleidingen toch wel degelijk kleine verschillen zijn tussen de docenten en hun manier van lesgeven maakt dat de stellingen in de Q-set divers zijn geworden. Handelingsverlegenheid was hier een mooi voorbeeld van. Daarnaast waren er vooral veel overeenkomsten tussen beide groepen respondenten, en daarom was het ook interessant om deze nog een keer extra toe te lichten.

De Q-set ziet er verzorgd uit. Deze Q-set kunnen wij als Expertisecentrum Veiligheid zeker gebruiken voor vervolg onderzoek. De stellingen zijn duidelijk, wat erg belangrijk is voor een goede Q-set. Wel zou in de beschrijving nog iets meer het proces (totstandkoming) mogen worden toegelicht. Een ander afstudeerkoppel kan zeker aan de slag met deze Q-set!

De tot standkoming van de Q-set was een automatisch proces, hier is een cursus voor gevolgd van 3 bijeenkomsten (de cursus Q-methodologie). Waardoor het proces en de tot standkoming op de automatische piloot is gevolgd. Er had hier inderdaad meer aandacht en toelichting mogen zijn omdat het voor mensen die deze cursus niet gevolgd hebben het

ook leesbaar en hanteerbare set moet zijn. Deze totstandkoming wordt extra uitgediept en de beroepsproduct wordt overnieuw overgedragen aan de beroepspraktijk, zodat de set voor iedereen leesbaar en hanteerbaar is.

10.3 Verantwoording van de overdracht

Er is gekozen voor een lunchlezing als overdrachtsvorm van het beroepsproduct. Hiervoor is gekozen omdat het een breed project is vanuit het Expertisecentrum Veiligheid en zo alle betrokkenen bij het onderzoek (respondenten en betrokkenen bij het onderzoek) aan konden sluiten bij de lunchlezing. Tijdens de lunchlezing werd er gebruik gemaakt van een powerpoint, om de verschillende punten helder uiteen te zetten. Hierin werden de verschillen rondom het onderwerp (on)gewenst seksueel gedrag tussen de docenten van ASH en ASB uiteen gezet. De belangrijkste resultaten van het onderzoek zijn uitgelicht en het beroepsproduct, de Q-set is besproken. Er is kennis gemaakt met de Q-set en gekeken naar de diversiteit in de stellingen van de Q-set. De Q-set is symbolisch overgedragen naar de beroepspraktijk.

Hoofdstuk 11: Onderzoekende houding

Gedurende het onderzoek heeft de studentonderzoeker een logboek bijgehouden over het onderzoeksproces en de onderzoekende houding van de student. In het onderstaande hoofdstuk wordt hier een reflectie over gegeven.

Het onderzoekstraject is voor mij een hele leerzame periode geweest. Ik vond het in het begin lastig omdat ik niet goed wist wat ik kon verwachten en hoe ik een volledig onderzoek zou volbrengen. Ik heb gemerkt tijdens het onderzoeksproces dat het lastig was om de planning volledig te blijven volgen zoals deze in eerste instantie was opgesteld. Dit omdat ik er geen rekening mee had gehouden dat er een tijdje overheen zou gaan voor de respondenten zouden reageren. Daarnaast schoof de planning wat op omdat de respondenten niet allemaal meteen beschikbaar waren. Hierbij heb ik gemerkt dat ik beschik over een flexibele houding. Omdat de planning qua interviews achterliep moest ik het een en ander omgooien in mijn onderzoeksproces en er toch voor zorgen dat ik alle data optijd verzameld had.

Tijdens het eerste interview merkte ik dat ik het heel erg spannend vond om een docent te interviewen, mede doordat ik nog weinig tot geen ervaring had met interviews afnemen. Door mijn nieuwsgierigheid en omdat ik inmiddels zoveel kennis had opgedaan over het onderwerp, heb ik me goed door het eerste interview heen geslagen. En na het eerste interview werden de andere interviews al een stuk makkelijker. Hierbij heb ik geleerd dat het belangrijk is dat je kennis hebt van het onderwerp waarover je gaat interviewen, en dat nieuwsgierigheid een eigenschap is die altijd goed van pas komt als onderzoeker. Doordat ik bij voorbaat voldoende kennis over het onderwerp bezat en wist met welk doel ik de interviews ging afnemen, verliepen de interviews soepel. Ondanks mijn weinige ervaring met het interviewen.

Het was de bedoeling dat ik tijdens het onderzoeksproces samen zou werken met een andere student van ASB. Omdat er bij ASB andere criteria gelden voor het onderzoeksrapport als bij mijn onderzoekstraject, was deze samenwerking soms een grote uitdaging. Het was de bedoeling dat ik mijn eigen rapport vormgaf en uitvoerde, maar dat ik ondertussen wel gelijk op liep met de andere studente qua probleemstelling/deelvragen en samen moesten we een beroepsproduct ontwikkelen. Ik heb geleerd hierdoor dat het belangrijk is om vooral mijn eigen koers te varen, en hier aan vast te blijven houden. Doordat ik me niet van mijn pad liet brengen en me aan mijn eigen criteria hield is het me gelukt om mijn onderzoeksplan ruim voor de afgesproken datum af te krijgen. Ik vond het wel heel fijn om met een andere student samen te werken, omdat ik zo kon overleggen over het onderwerp.

Ik vond het interessant om mezelf meer te verdiepen in de Q-methodologie, voor ik mijn onderzoek begon had ik hier nog nooit over gehoord. Door de diverse cursussen die ik gevolgd heb is Q-methodologie voor mij een duidelijk onderzoeksproces geworden, waarvan ik het erg interessant vond om me hier verder in te verdiepen en toe te spitsen op mijn onderzoek. Doordat Q-methodologie nog een vrij nieuwe onderzoekstechniek is binnen het afstuderen op Avans, was het voor mij een uitdaging om mijn onderzoek zo logisch mogelijk te maken zodat het leesbaar en begrijpelijk is voor ieder die mijn verslag leest.

Ik heb tijdens het onderzoeksproces geleerd dat ik iemand ben die niet snel opgeeft, en dat ik een doorzetter ben. Ik ben iemand die zich niet uit het veld laat slaan door kleine tegenslagen bijvoorbeeld wanneer de respondenten moeilijk te bereiken waren. Daarnaast voelde het wederom als bevestiging dat ik met enthousiasme en toewijding tot het onderwerp kan presenteren en dit over kan brengen aan anderen. Doormiddel van de lunchlezing op 21 mei heb ik mijn onderzoeksplan en beroepsproduct aan de praktijk gepresenteerd, hierbij waren alle betrokkenen en geïnteresseerde in het onderzoek aanwezig.

Literatuurlijst

- Allen, L.** (2001). Closing sexuality education's knowledge/practice gap: the reconceptualisation of young people's sexual knowledge. *Sexuality Education, 1*, 109-122
- Augeo schrijft.** (2012, oktober). Rapport commissie-Samson. geraadpleegd op http://www.tijdschriftkinder mishandeling.nl/nl/magazine/3421/694083/samenvatting_report_cie-samson.html
- Avans Hogeschool.** (2015). Expertisecentrum Veiligheid. Geraadpleegd op <http://www.avans.nl/onderzoek/expertisecentra/inleiding/veiligheid>
- Berk, M., Hoogenboom, A., De Kleermaeker, M. & Verhaar, K.** (2012). *De jeugdprofessional in ontwikkeling: Handboek voor professionals in het jeugddomein*. Alphen aan den Rijn: Kluwer
- Boendermaker, L., Van Rooijen, K., Berg, T. & Bartelink, C.** (2013, juli). Residentiële jeugdzorg: Wat werkt? Geraadpleegd op http://www.nji.nl/nl/Watwerkt_ResidentieleJeugdzorg.pdf
- Bongardt, van de D., Mouthaan, I., & Bos, H.** (2009). Seksuele en relationele vorming in het voortgezet onderwijs. *Pedagogiek, 29(1)*, 60-77
- Bruijning, T. & Uytendaal, E.** (22, augustus, 2011). *Leren en werken met elkaar; van handelingsverlegenheid naar handelen*. KPC Groep
- Commissie Samson.** (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Amsterdam: Boom
- Expertise centrum Veiligheid.** (2014). "Gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg: Vlaggensysteem RJ". Afstudeer vacature vlaggensysteem RJ 2014.
- FCB** (2011) Rapport Handelingsverlegenheid. Geraadpleegd op www.fcb.nl/FCB/Content/.../Rapport_Handelingsverlegenheid.ashx
- Heemelaar, M.** (2013). *Seksualiteit, intimiteit en hulpverlening*. Bohn Stafleu van Loghum: Houten.
- Hermanns, J., Van Nijnatten, C., Verheij, F. & Reuling, M.** (2005). *Handboek Jeugdzorg, Deel 2: Methodieken en programma's*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Greenberg, J.S.** (1989). Preparing teachers for sexuality education. *Theory into practice, 28*, 227-232
- Jeugdzorg Nederland.** (2013). Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg. Geraadpleegd op <http://www.stichtingskip.nl/kwaliteitskader-rouvoet.pdf>
- Jeugdzorg Nederland, Vereniging Hogescholen.** (2013). Thema competentie seksuele ontwikkeling, seksueel risico gedrag en seksueel misbruik; Addendum voor het competentieprofiel Jeugdzorgwerker Geraadpleegd op <http://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/themacompetentie-seksuele-ontwikkeling.pdf>
- Jedeloo, S. & Van Staa, A.** (2009). Q-methodologie, een werkelijke mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. *KWALON 41*, jaargang 14, nr. 2
- Langendonk, M.** (2012c). *Training bespreekbaar maken van seksualiteit. Werkboek Opleiding SPH deeltijd/dual*. Den Haag: Haagse Hogeschool
- Lieshout, van M.** (2014, juli 16). 1905 kindwetten: basis voor kindbescherming en het jeugdstrafrecht. Geraadpleegd op http://www.canonsociaalwerk.eu/nl_jz/details_verwant.php?cps=0&canon_id=227&verwa

nt=227

Lünnemann, K. en Six, F. (29, Mei, 2012). Seksueel misbruik in de jeugdzorg; governance vanuit het kindperspectief. Verwey-Jonkers Instituut en VU. Geraadpleegd op http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/03%20Seksueel%20misbruik%20in%20de%20jeugdzorg_Lunnemann%20%26%20Six.pdf

Movisie. (2013, April 12). Handelingsverlegenheid. Geraadpleegd op <https://www.movisie.nl/begrippenlijst/handelingsverlegenheid>

Movisie. (2013). Commissie Rouvoet komt op 1 mei met kwaliteitskader [artikel]. Geraadpleegd op <https://www.movisie.nl/artikel/commissie-rouvoet-komt-1-mei-kwaliteitskader>

Movisie. (2011, Januari) Methode beschrijving Vlaggensysteem; Databank effectieve sociale interventies. Geraadpleegd op <http://www.seksueelgeweld.info/doc/Methodebeschrijving%20Vlaggensysteem.pdf>

Movisie. (2011). Over de grens? Seksueel opvoeden met het Vlaggensysteem

Movisie. (2014). Veiligheid in de residentiële jeugdzorg: interventie beschrijving. Geraadpleegd op https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Methodebeschrijving_Veiligheid_in_de_residentiele_jeugdzorg%20%5bMOV-5485065-1.0%5d.pdf

Movisie. (2011, Januari, 1). Vlaggensysteem. Geraadpleegd op <https://www.movisie.nl/esi/vlaggensysteem>.

Movisie. (z.d.). Het vlaggensysteem. Geraadpleegd op http://www.seksueelgeweld.info/signaleren/leren_signaleren/het_vlaggensysteem

Plooijs, F. (2011). *Onderzoek doen: een praktische inleiding in onderzoeksvaardigheden*. Pearson Education Benelux

Raak PRO project. (z.d.). gezond seksueel gedrag RJ, duurzaam verbeteren van professioneel handelen. Geraadpleegd op <http://gezondseksueelgedragrj.nl/project-rj/project/projectsamenvatting/>

Rutgers WPF (2013). Richtlijn seksuele en relationele vorming; Visie, doelen en uitgangspunten. Geraadpleegd op http://www.seksuelevorming.be/sites/default/files/digitaal_materiaal/whostandardsnederlands.pdf

Rutgers WPF (2011). *Teach what you preach. Verkenning relationele en seksuele vorming op pabo's*. Utrecht: Rutgers WPF.

Schutte, L., Mevissen, F. & Kok, G., (2014). Ondersteuning vanuit de GGD bij implementatie van seksuele voorlichting op school: faciliterende factoren en barrières in een tijd van bezuinigingen. *TSG*, 92(7), 274-281

Schermer, K. & Quint, P., (2008). *De organisatie als hulpmiddel*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Timmermans, G. (2009). Seksuele vorming en de persoonlijkheid van de leraar. *Pedagogiek*, 29(1), 45-59

Timmermans, M., Schreuder, P., Harder A., Dane, J., Van der Klein, M., & Walhout E. (2012). Aard en omvang van seksueel misbruik in de residentiële jeugdzorg en reacties op signalen van dit misbruik (1945-2008). Geraadpleegd op: http://www.rug.nl/staff/m.c.timmerman/eindrapport_deelonderzoek_4_seksueel_misbruik_in_de_residentiele_jeugdzorg.pdf

Van Dale. (2015). Adequaat [Woordenboek]. Geraadpleegd op <http://vandale.nl/opzoeken?pattern=adequaat&lang=nn#.VQ7I9SnM3gI>

Van Dale. (2015). Beginnend [Woordenboek]. Geraadpleegd op http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=beginnend&lang=nn#.VPQna_nF_X0

Van Dale. (2015). Professionals [Woordenboek]. Geraadpleegd op http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=professionals&lang=nn#.VPQoCPnF_X0

Van Dale. (2015). Vaardigheden [Woordenboek]. Geraadpleegd op <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=vaardigheden&lang=nn#.VTpJibq0bgI>

Van Dale. (2015). Werkplek [Woordenboek]. Geraadpleegd op <http://vandale.nl/opzoeken?pattern=werkplek&lang=nn#.VQ7hoynM3gI>

Vereniging NOV. (z.d.). De organisatie veilig maken; 5: vertrouwenspersoon. Geraadpleegd op <http://www.inveiligehanden.nl/de-organisatie-veilig-maken/vertrouwenspersoon>

Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?: Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Wieneke, D., & Messing, G. (2010). Omgaan met grensoverschrijdend pubergedrag in het onderwijs. *Jeugd en Co, Kennis 03*, 008-0018

Zorg en Welzijn (18 maart 2010). Handelingsverlegen professionals. Geraadpleegd op <http://www.zorgwelzijn.nl/Jeugdzorg/Opinie/2010/3/Handelingsverlegen-professionals-ZWZ015372W/>

Bijlage A: Operationalisatie interview

Probleemstelling:

"Waar hechten HBO docenten persoonlijk belang aan om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag?"

Om deze probleemstelling te beantwoorden zijn er 4 deelvragen opgesteld

1. Wat is er al bekend over de benodigde competenties van een docent om adequaat les te kunnen geven met betrekking tot seksualiteit?
2. Welke competenties zijn volgens de docenten Sociale Studies nodig om adequaat les te kunnen geven over seksualiteit?
3. Waar komt, volgens de docenten Sociale Studies, handelingsverlegenheid met betrekking tot lesgeven over seksualiteit uit voort en hoe kan deze worden verkleint?
4. Wat missen docenten Sociale Studies vanuit hun werkomgeving met betrekking tot lesgeven over seksualiteit?

In het onderstaande schema wordt duidelijk hoe er tot de verschillende indicatoren is gekomen, en waar de specifieke vragen op zijn gebaseerd. De topiclijst en interviewvragen zijn breed gebleven om zo de respondenten zo min mogelijk te sturen in hun antwoorden, en de antwoord mogelijkheden dus zo breed mogelijk te laten. Hiervoor is gekozen omdat Q-studie bestaat uit meningen, opvattingen en belevingen

Metten/concept	Indicator		Specifieke vraag
2. Welke competenties zijn volgens de docenten Sociale Studies nodig om adequa t les te kunnen geven over seksualiteit?	Competenties <i>Competenties zijn samengesteld uit kennis, vaardigheden en eigenschappen.</i>	Kennis Vaardigheden Eigenschappen	-Wat heeft een docent nodig aan kennis om les te geven over seksualiteit? - Wat heeft een docent aan vaardigheden nodig om les te geven over seksualiteit? - Wat heeft een docent nodig aan eigenschappen om les te geven over seksualiteit?
	Adequa t <i>Geschikt, correct of passend om een bepaald doel te behalen..</i>	Geschikt	-Wat maakt een docent geschikt om les te geven over seksualiteit?
3. Waar komt, volgens de docenten Sociale Studies, handelingsverlegenheid met betrekking tot lesgeven over seksualiteit uit voort en hoe kan deze worden verkleint?	Handelingsverlegenheid <i>Jezelf niet veilig voelen of niet weten hoe je moet handelen in bepaalde situaties. Hierbij ontstaat dan vaak onzekerheid bij het uitvoeren van taken.</i>	Onzekerheid	-Ervaart u onzekerheid rondom het lesgeven over seksualiteit? - Waar komt onzekerheid rondom dit thema volgens u vandaan? -Wat heeft u nodig om over deze onzekerheid heen te komen?
	Ervaringen <i>Kennis die op is gedaan in de praktijk bijvoorbeeld in eerdere <u>onderwijs</u> ervaring, iets wat je weet omdat je dit al eens eerder hebt mee gemaakt</i>	Kennis	-Wat heeft u al aan kennis rondom het lesgeven over seksualiteit? - Kan u door middel van kennis makkelijker lesgeven over seksualiteit?
	Onderwijs <i>Overdracht van kennis en/of vaardigheden</i>	Vaardigheden Kennis	-is er in het huidige onderwijs aandacht voor het thema seksualiteit? - worden studenten genoeg opgeleid om met (on)gewenst seksueel gedrag in de praktijk om te gaan
4. Wat vinden docenten Sociale Studies vanuit hun werkomgeving met betrekking tot lesgeven over seksualiteit?	Werkomgeving <i>hoe ervaart de docent zijn werkomgeving? De samenwerking met collega's, de veiligheid en vertrouwelijkheid onderling. En de sfeer van de werkplek</i>	Samenwerking Veiligheid Vertrouwelijkheid Werkplek	-Hoe ervaart u de samenwerking met u collega's? - ervaart u veiligheid binnen u werkplek? - is er sprake van onderlinge vertrouwelijkheid?

Interview

Inleiding:

- Uitleg; doel van het onderzoek
- De interviews zijn ter informatie om het Q-concourse te bepalen
- De antwoorden worden anoniem verwerkt

Algemeen:

- Leeftijd?
- Geslacht?
- Afkomst?
- Aan welke studie richting geeft u les?
- Welke lessen geeft u?

Topic 1: Onderwijs

- Is er in het onderwijs aandacht voor het thema seksualiteit?
- Moet dit een (grotere) plaats krijgen binnen het onderwijs?
- Hoe zou u het vinden om les te geven over seksualiteit?
- Worden studenten genoeg opgeleid om met (on)gewenst seksueel gedrag in de praktijk om te gaan?

Topic 2: Ervaringen

- heeft u al ervaringen met betrekking tot het lesgeven over seksualiteit?
- hecht u belang aan het bespreekbaar maken van seksualiteit in het onderwijsprogramma?

Topic 3: Competenties

- wat heeft een docent nodig aan competenties om les te geven over seksualiteit?
- Welke competentie beschikt u waardoor u les kan geven over seksualiteit?
- Welke competentie mist u nog of zou u nog willen leren?

Topic 4: Handelingsverlegenheid

- Ervaart u handelingsverlegenheid rondom het thema seksualiteit?
- Waar komt de handelingsverlegenheid volgens u vandaan als het gaat om het thema seksualiteit?
- Wat heeft u nodig om over uw handelingsverlegenheid heen te komen?
- Wat mist u als u kijkt naar handelingsverlegenheid en seksualiteit?

Topic 5: Werkomgeving

- wat ontbreekt u in de werkomgeving als het gaat om seksualiteit?
- Wat ontbreekt u van uw collega's als het gaat om het thema les geven over seksualiteit?
- Wat ontbreekt u van de organisatie als het gaat om het thema seksualiteit en onderwijs?
- wat zou voor u een verbeterpunt zijn voor uw werkomgeving met betrekking tot seksualiteit en Avans Sociale Studies?

Topic 6: Toekomst

- Hoe ziet u de toekomst met betrekking tot het lesgeven rondom (on)gewenst seksueel gedrag op Avans Sociale Studies?

Bijlage B: Longlist

De longlist is een verzameling van verschillende uitspraken, zowel uit literatuur als uit de interviews van mij en van I. van der Heijden. Uit deze lijst worden de meest hanteerbare uitspraken gehaald die beoordeeld zijn op hun relatie met het onderwerp. De set stellingen die overblijft is samengevoegd tot de Q-set

Competenties lesgeven seksualiteit	
Uitspraak	Bron
Literatuur:	
Cognitieve feiten kennis	Timmermans, 2009
Persoonlijke ervaringen	Timmermans, 2009
Praktijk ervaringen	Timmermans, 2009
Open houding	Timmermans, 2009
Zakelijke / afstandelijke docerstijl	Timmermans, 2009
Communicatieve vaardigheden	Timmermans, 2009
Creëren van vertrouwde sfeer	Timmermans, 2009
Creëren van veilige sfeer	Timmermans, 2009
Inlevingsvermogen	Timmermans, 2009
Kennis over leefwereld / seksuele ontwikkeling jongeren	Timmermans, 2009
Feitelijk kennis over Biologie / voortplanting etc.	Timmermans, 2009
Kennis van het vlaggensysteem	Movisie, 2011
Signalen (on)gewenst seksueel gedrag herkennen en duiden	Movisie, 2011
Veilig en vertrouwd leerklimaat creëren	Rutgers WPF, 2015
Openheid	Rutgers WPF, 2015
Betrokkenheid	Rutgers WPF, 2015
Reflectief vermogen	Rutgers WPF, 2015
Aansluiten bij de student	Rutgers WPF, 2015
Rekening houden met ervaring, kennis en behoefte van de student	Rutgers WPF, 2015
Bewaken dat studenten op een respectvolle manier met elkaar praten over seksualiteit	Rutgers WPF, 2015
Bewust zijn van de diversiteit in seksuele waarden en normen	Rutgers WPF, 2015
Signalen benoemen die duiden op seksuele relationele problematiek	Rutgers WPF, 2015
Kennis	Rutgers WPF, 2015
Kan zo nodig de student opvangen of doorsturen	Rutgers WPF, 2015
Bewaakt grenzen en de privacy van de student	Rutgers WPF, 2015
Veilige omgeving creëren	Bongardt, Mouthaan & Bos, 2009
Zelfverzekerdheid	Timmermans, 2009
Grenzen bewaken	Bongardt, Mouthaan & Bos, 2009
Op de hoogte zijn van alle materialen, interventies en programma's die gebruikt kunnen worden	Bongardt, Mouthaan & Bos, 2009
Aandacht voor de persoonlijke ervaringen van de student	Allen, 2001
Openheid	Bongardt, Mouthaan & Bos, 2009
Durf	Lühnemann & Six, 2012
Interviews:	
Behandelt het thema eerst vanuit zakelijke kant en vanuit daar verder polsen	Respondent 1
Veiligheid creëren	Respondent 1
Houdt rekening met afstand	Respondent 1
Volgt trainingen	Respondent 1
Goede relatie met de studenten	Respondent 2

Kennis over grenzen en grensoverschrijdend gedrag	Respondent 2
Herkent grenzen en kan dit aangeven bij de student	Respondent 2
Voelt zich op zijn gemak bij het onderwerp	Respondent 2
Koppeling maken naar praktijk	Respondent 2
Kan het onderwerp bespreekbaar maken	Respondent 2
Veiligheid	Respondent 2
Blijft met het team in ontwikkeling rondom seksualiteit	Respondent 2
Cognitieve feiten kennis	Respondent 2
Vertrouwensband creëren	Respondent 3
Bespreekt seksualiteit	Respondent 3
Geeft grenzen aan	Respondent 3
Herkent zijn eigen professionele rol	Respondent 3
Veiligheid creëren	Respondent 3
Kan de sfeer in de klas inschatten	Respondent 3
Is zich bewust van het groepsdynamisch proces	Respondent 3
Openheid	Respondent 3
Reflectief luisteren	Respondent 3
Kan een andere vorm van lesgeven hanteren	Respondent 3
Kan afwijken van het huidige les programma	Respondent 3
Kan vanuit eigen normen en waarden lesgeven	Respondent 3
Beschikt over voldoende vaardigheden en capaciteiten	Respondent 3
Prikkelt studenten	Respondent 4
Koppeling maken naar praktijk	Respondent 4
Kennis	Respondent 4
Open houding	Respondent 4
Heeft oog voor het didactische	Respondent 4
Kijkt wat leeft in de klas	Respondent 4
Sluit aan op de student	Respondent 4
Heeft voelsprietten voor het thema	Respondent 4
Heeft oog voor de student	Respondent 4
Heeft oog voor de interactionele kenmerken	Respondent 4
Kent de programma's en methodieke rondom seksualiteit	Respondent 4
Kan het thema bespreekbaar maken	Respondent 4
Is zich bewust van zijn uitstraling	Respondent 4
Kan een koppeling maken naar de praktijk	Respondent 5
Is zich bewust van zijn eigen seksualiteit	Respondent 5
Durf	Respondent 5
Humor	Respondent 5
Goede voorbereiding in afstand en nabijheid	Respondent 5
Kan voorbeelden geven	Respondent 5
Beschikt over losheid	Respondent 5
Heeft een goede relatie met de klas	Respondent 5
Is docent en geen hulpverlener	Respondent 6
Is gespecialiseerd in het onderwerp	Respondent 6
Gaat minder de diepte in en verwijst eerder door naar de decaan	Respondent 6
Zorgt er voor dat het geen taboe is	Respondent 7
Openheid	Respondent 7
Durft het gesprek aan te gaan	Respondent 7
Sluit aan bij de student	Respondent 7
Voelt zich er prima bij	Respondent 7
Weet hoe hij / zij openingen zoekt	Respondent 7
Is niet veroordelend	Respondent 7
Weet een koppeling te maken naar de praktijk	Respondent 7
Is zich bewust van de context waarin het zich afspeelt	Respondent 7
Neemt de rust	Respondent 7
Luisteren naar het verhaal	Respondent 7
Flexibiliteit	Respondent 7
Humor	Respondent 7
Veiligheid creëren	Respondent 7
Veiligheid behouden	Respondent 7
Kan student grenzen aan laten geven	Respondent 7

Kan zelf grenzen aangeven	Respondent 7
Kan waakzaam zijn	Respondent 7
Is zich bewust van de signalen die zich afspelen	Respondent 7
Lef	Respondent 7
Heeft kennis over het onderwerp	Respondent 7
Heeft praktijkervaring	Respondent 7
Kan integer gesprekken aangaan	Respondent 8
Niet oordelen over studenten	Respondent 8
Studenten in hun waarde laten	Respondent 8
Denken vanuit eigen normering	Respondent 8
Grenzen aangeven	Respondent 8
Professionele houding	Respondent 8
Student serieus nemen	Respondent 8
Humor	Respondent 8
Veiligheid creëren in het team	Respondent 8
Zelfverzekerdheid	Respondent 8
Onzekerheden durven laten zien	Respondent 8
Hardop durven zoeken	Respondent 8
Fouten durven maken	Respondent 8
Je eigen stuk in weten te brengen	Respondent 8
Openheid	Respondent 8
Eerlijkheid	Respondent 8
Jezelf kwetsbaar op durven stellen	Respondent 8
Ervaringsdeskundigheid benutten	Respondent 8
Open mindset	Respondent 8
Ervaringen vanuit je leven gebruiken	Respondent 9
Meegaan in het taalgebruik van de student	Respondent 9
Durf	Respondent 9
Voor ogen houden dat je de student niet meehelpt om het onderwerp te vermijden	Respondent 9
Direct zijn	Respondent 9
Affiniteit hebben met het onderwerp	Respondent 9
Zelfverzekerdheid	Respondent 9
Studenten niet shockeren	Respondent 9
Kennis	Respondent 9
Professionele houding	Respondent 9
Bewust zijn dat het onderwerp niet voor iedereen makkelijk is	Respondent 9
Cognitieve feiten kennis	Respondent 10
Jezelf prettig voelen bij het onderwerp	Respondent 10
Kennis qua trainingen	Respondent 10
Veilige sfeer creëren	Respondent 10
Open houding	Respondent 10
Niet veroordelend zijn	Respondent 10
Afstand kunnen nemen van je eigen waarden en normen	Respondent 10
Interesse in het onderwerp	Respondent 10
Duidelijkheid	Respondent 10
De student voldoende ruimte geven	Respondent 11
Student kunnen sturen	Respondent 11
Student zijn grenzen aan laten geven	Respondent 11
Respect tonen	Respondent 11
Bewust zijn van de kwetsbaarheden die er kunnen liggen	Respondent 11
Jezelf erop wijzen dat je niet voorzichtig genoeg kunt zijn	Respondent 11
Signaleren wat het met de student doet	Respondent 11
Openheid	Respondent 11
Veiligheid creëren	Respondent 11
Het onderwerp aantrekkelijk weten te maken	Respondent 11
Het in de juiste vorm weten te gieten	Respondent 11
Aansluiten bij de student	Respondent 11

Bijlage C: Q-set

De longlist is terug gebracht tot een hanteerbare set uitspraken, deze uitspraken zijn beoordeeld op hun relatie met het onderwerp en sluiten aan bij de doelgroep.

Welke competenties heeft een docent nodig omtrent lesgeven over seksualiteit?

- Als docent heb je cognitieve feiten kennis over (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent kun je kennis over brengen over seksualiteit
- Als docent heb je praktijkervaring over het bespreekbaar maken van seksualiteit
- Als docent ben je bewust van de mogelijke kwetsbaarheden van de student, bijvoorbeeld de geaardheid
- Als docent heb je een open houding tijdens het lesgeven over seksualiteit
- Als docent heb je een zakelijke/afstandelijke doceerstijl nodig om les te geven over seksualiteit
- Als docent beschik je over communicatieve vaardigheden om seksualiteit adequaat bespreekbaar te maken
- Als docent kun je een veilige sfeer creëren tijdens het bespreekbaar maken van intieme onderwerpen
- Als docent kun je een veilige sfeer behouden wanneer het gaat over intieme onderwerpen
- Als docent kun je reflectief luisteren naar de student wanneer het gaat over gevoelige onderwerpen
- Als docent kun je reflecteren op je eigen handelen bij het lesgeven over seksualiteit
- Als docent ben je in staat om problemen en vragen rondom seksualiteit tijdig te signaleren en hier opvang voor te bieden.
- Als docent bewaak je de grenzen van de student tijdens de les wanneer het gaat over seksualiteit
- Als docent bewaak je de privacy van de student met betrekking tot zijn eigen seksualiteit
- Als docent ben je in staat om grenzen aan te geven rondom je eigen seksualiteit
- Als docent durf je seksualiteit bespreekbaar te maken
- Als docent weet je het onderwerp seksualiteit aantrekkelijk te maken voor de student
- Als docent heb je een goede relatie met de student waardoor je seksualiteit bespreekbaar kunt maken
- Als docent heb je oog voor het groepsdynamisch proces tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent kun je flexibel zijn wanneer je seksualiteit bespreekbaar maakt in de les
- Als docent ben je bewust van je eigen normen en waarden rondom seksualiteit
- Als docent kun je handelen vanuit je normen en waarden rondom seksualiteit
- Als docent kun je afstand nemen van je eigen normen en waarden rondom seksualiteit
- Als docent kun je tijdens het lesgeven over seksualiteit een koppeling maken naar je praktijkervaring
- Als docent kun je humor inzetten tijdens het bespreekbaar maken van seksualiteit in de les
- Als docent creëer je de juiste afstand en nabijheid met de student wanneer het gaat over (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent beschik je over voldoende specialisatie rondom seksualiteit
- Als docent kun je aansluiten bij de student wanneer het gaat over intieme onderwerpen
- Als docent voel je jezelf op je gemak om te praten over seksualiteit
- Als docent ben je waakzaam tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent ben je bewust van de verschillende signalen in de klas tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent heb je lef om seksualiteit bespreekbaar te maken
- Als docent heb je respect voor de seksualiteit van de student
- Als docent ben je zelfverzekerd wanneer je les geeft over seksualiteit
- Als docent durf je jezelf kwetsbaar op te stellen tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag

- Als docent durf je fouten te maken tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent heb je affiniteit met het onderwerp seksualiteit
- Als docent kun je direct zijn tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent voorkom je dat het onderwerp seksualiteit vermeden wordt tijdens de les
- Als docent kun je eerlijk zijn tijdens het bespreekbaar maken van (on)gewenst seksueel gedrag
- Als docent ben je duidelijk tijdens het lesgeven over seksualiteit
- Als docent geef je de student voldoende ruimte om seksualiteit bespreekbaar te maken

Bijlage D: Grid

Welke competenties heeft een docent nodig omtrent lesgeven over seksualiteit?

Minst belangrijk					Meest belangrijk			
-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4